

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz on ikinci İqtima

4. 10. 1338 Çarşamba

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	256	3. — Zafer münasebetiyle Tuna Ra- va Müftülüğünden mevrut tebrik telgrafı	257 : 258
2. — İcra Vekilleri muamelâtı	256	4. — Zafer münasebetiyle Macaristan Hükümetinin tebrikâtına dair Hariciye Vekâleti tezkeresi	258
1. — Ali Fethi Beyin Dahiliye Vekâle- tinden istifası	256	5. — Zafer münasebetiyle muhtelif yer- lerden gelen tebrik telgrafları	258
3. — Âzayı Kiram muamelâtı	256	7. — Mazbatalar	259
1. — Tetkiki Hesabat Encümenindeki münhallere âza intihâbedilmesine dair Er- zurum Mebusu Hüseyin Avni Beyin tavrı	256 : 257	1. — Zir Kaymakamı sabık Ahmed Refik Bey hakkındaki hükmün ref'ine dair İstida Encümeni mazbatasını	259
4. — Tezkereler	258	2. — Osmaniye Şubesi yazıcılarından Mahmud'a ait arzuhalin evrakı asliyesiyle tevhid edilmesine dair İstida Encümeni mazbatasını	259
1. — Madalyalar imal edilinceye kadar İstiklâl Madalyası ile taltif edilenlere şimdilik yalnız kurdela verileceğine ve kurdela mübayaası için de (3 600) lira tahsis edildiğine dair Maliye Vekâleti tez- keresi	258	8. — Müzakere edilen maddeler	259
5. — Teklifler	257	1. — Seferberlik zammı maâş Kanunu- nun tefsirine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatasını	259 : 262
1. — Canik Mebusu Emin Beyin, Me- murin Muhakemat Tetkik Heyeti, heyeti tahririye kadrosunun tevsine dair kanun teklifi (2/568)	257	2. — Suruç Kaymakamı esbakı İhsan Bey hakkında İstida ve Dahiliye encü- menleri mazbataları	262 : 264
6. — Muhtelif evrak	257	9. — Beyanat	264
1. — Zafer münasebetiyle Roma'da Mümessilik binasında yapılan dua mera- simine dair Mümessil Celâleddin Ârif Beyin tezkeresi	257	1. — Başkumandan Gazi Mustafa Ke- mal Paşa Hazretlerinin son harbin tafsi- lâtına dair beyanatı	264 : 278
2. — Garbi - Trakya Cemiyeti Kâtibi Umumîliğinden mevrut, memleketlerinin de tahlisini istirham telgrafı	257		

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 1,50

REİS — Reisisani Adnan Beyefendi

KATIPLER : Âtîf Bey (Kayseri), Hakkı Bey (Van)

REİS — Celseyi açıyorum efendim. Zaptı sabık okunacak

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci celse

Birinci Reisvekili Vehbi Efendi Hazretlerinin tahtı Riyasetlerinde bilânet zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Maarif teşkilâtı hakkındaki lâyihai kanuniyenin iadesine dair İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi kıraat ve mezkûr lâyihannın iadesi tensibedildi.

Hakkı Behic Beyin mezuniyeti hakkındaki Divanı Riyaset kararı kıraat ve mumaileyhin altı ay daha temdidi mezuniyeti kabul edildi. Garbi - Trakya Cemiyetinin tebriknamesi kıraat ve cevap yazılması tensibedildi. Amasya İstiklâl Mahkemesince mahkûm edilmiş olan Mustafa Efendi hakkındaki hükmün ref'ine dair İstida Encümeni mazbatasını Adliye Encümenine havale edildi. İkinci sınıf ihtiyat zâbitanının sınıfı muvazzafa nakillerine dair lâyihai kanuniye ruznameye alındı. Memaliki müstahlasaya izam edilecek İstiklâl mahkemeleri hakkındaki lâyihai kanuniyenin ikinci maddei muaddelesi tâyini esamiyle ikinci defa reye konularak celse hafiye geçildi.

(İkinci ve üçüncü celseler hafidir.)

Reisisani	Kâtip	Kâtip
Dr. Adnan	Kayseri	Van
	Âtîf	Hakkı

REİS — Efendim, zaptı sabık hakkında söz istiyen var mı?

İSMÂİL ŞÜKRÜ Ef. (Karahisarı Sahib) — Kütahya Mebusu Haydar Beyle Burdur Mebusu Ali Ulvi Bey mâlûliyetleri sebebiyle bilâmüddet mezun addedilmişlerdi.

REİS — Onlar yazılmamış. Efendim, onlara evvelce izin verildi. Başka söz istiyen var mı?

Zaptı sabık hulâsasını kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Zaptı sabık aynen kabul edilmiştir.

2. — İCRA VEKİLLERİ MUAMELÂTI

1. — *Ali Fethi Beyin Dahiliye Vekâletinden istifası*

REİS — Efendim, Dahiliye Vekili Fethi Beyin istifanamesi var. Okunacak :

Riyaseti Celileye

Vekillerin intihabına dair olan Kanunun ahiren uğradığı tadilat hasebiyle ve teamül veçhile Dahiliye Vekâletinden istifa eylediğimi Meclisi Âliye arz buyurmanızı rica ederim, efendim.

4 Teşrinievvel 1338
Dahiliye Vekili ve
İstanbul Mebusu
Ali Fethi

3. — AZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Tetkiki Hesabat Encümenindeki münhallere âza intihabedilmesine dair Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Beyin tavrı*

REİS — Efendim, Tetkiki Hesabat Encümeni âzalarından mezun bulunanların yerlerine yeniden intihap icrasına dair Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Beyin tavrı var. Okunacak :

Riyaseti Celileye

Tetkik Hesabat Encümeni âzalarından Muş Mebusu Hacı Ahmed Efendi ile Amasya Mebusu Ragıp Bey ile Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey mezunen dairei intihabiyelerinde olduklarından ekseriyet temin edilememektedir, mensub oldukları şubelerce yerlerine yeniden âza intihap buyurulmasını tklif ederim.

30 Eylül 1338

Erzurum Mebusu
Hüseyin Avni

REİS — Efendim mensuboldukları şubelere arzı keyfiyet ederiz; intihabederler. (Muvafik sesleri)

5. — TEKLİFLER

1. — *Canik Mebusu Emin Beyin, Memurin Muhakemat Tetkik Heyeti, heyeti tahririye kadrosunun tevsiine dair kanun teklifi (2/568)*

REİS — Efendim Memurin Muhakemat Tetkik Heyeti kadrosunun tevsiine dair Canik Mebusu Emin Beyin teklifi kanunisi var. Lâyihâ Encümenine veriyoruz.

6. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Zafer münasebetiyle Roma Mümessillik binasında yapılan dua merasimine dair Mümessil Celâleddin Arif Beyin tezkeresi*

REİS — Roma Mümessili Celâleddin Arif Beyin, Mümessillik binasında okunan duaya dair tezkeresi var, okunacak :

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Dünkü Cuma günü, evvelce arz edildiği veçhile, mümessillik binasında Roma'da bulunan bilcümle İslâmlar içtima etmiş ve evvelâ Binbaşı Sıdkı Bey tarafından müessir ve ahenkdar bir sada ile Surei Fetih okunarak, hitamında umum tarafından, fâtihalar ithaf olunmuş ve akabinde tarafı âiciziden zirde muharrer muhtasar bir düâ kıraat edilerek, misafirine çay, pasta ve şekerler ikram olunmuştur. Bu esnada Evrak Memuru Âkil Bey tarafından heyecanlı bir edâ ile okunan şair Âkif Beyin Marş neşidesi hazırun tarafından kaimen istima edilmiş ve âlemi İslâmın çoktan beri teşne olduğu bu muzafferiyeti katiyenin vermiş olduğu neş'e dolayısıyla cümlelerin gözlelerinden tebellür eden sirişki meserretle muvaffakiyet duaları tekrar virdizeban olmuş ve Meclisi Âliye tebrikâtı lâzimeyi arz için âcizlerinin tavsi kılınmış olduğu mâruzdur efendim.

9 Eylül 1338

Büyük Millet Meclisi
Roma Mümessili
Celâleddin Arif

Eûzü billâh... Bismillâh

Kalbinde imanı tam, elinde livayı muallâyı islâm, düşmanı din üzerine savlet eden asakiri

nusretmeasiri islâmı sen mansuru muvaffer eyle yarabbi... düşmanı dinin payı tahkir ve telvisi altında inliyen; ırzları payimal, hanamanları tamei lehibi dūd, hayatları duçarı gadri adüvvü merdūdoları bileümle müslimini ankaribi sen halâs. eyle yarabbi. Asırlardan beri ilâyı kelimetullah için dilinde avazei tekbir; elinde şimsiri kahrü tedmir, meydanı cihada atılan bu fedakâr ve mazlum milletin kahraman ordusuna fevzî nusrat ihsan eyle yarabbi. Ya erhamerrahimin babı adaletine dahalet ettik. Bugün barigâhı izzetine yükselen milyonlara müsliminin düalarını sen müstecabeyle yarabbi, yarabbi...

Taki yükselsin ezanlarla müebbet namın

Galibet, çünkü bu son ordusudur İslâmın

Allâhümme vansur men nasraddîn. Otuz defa allâhümme vansur asakirülmuvabhidin..
Ve inna fetahna leke fethan mübina.

FEYYAZ ÂLİ B. (Yozgad) — Cevap yazılsın Reis Bey.

2. — *Garbi - Trakya Cemiyeti Kâtibi Umumiliğinden mevрут, memleketlerinin de tahlisini isticirham telgrafi*

REİS — Efendim Garbi - Trakya Cemiyeti Kâtibi Umumiliğinden mevрут isticirham telgrafi var, okunacak :

Ankara'da Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Cemiyetimiz Trakya mukadderatının katiyetle halli mevzuubahis bulunduğu şu anda Garbi - Trakya'da halkın onda sekizini teşkil eden yedi yüz elli bin din ve kan kardeşlerini Büyük Meclise hatırlatır ve dört gözle intizar ettikleri anavatanına iltihak gayelerinin tahakkukunda ısrarı isticirham eyler.

Garbi - Trakya Cemiyeti
Kâtibi Umumisi
Dr. Hikmet Ferid

3. — *Zafer münasebetiyle Tuna - Rahova Müftülüğünden mevрут tebrik telgrafi*

REİS — Efendim Tuna - Rahova Müftülüğü ile cemaati islâmiyesinden mevрут tebrikname var. Okunacak :

B. M. Meclisi Riyaseti Muhteremesine
Aziz ve fedakâr arkadaşlar!

Anayürdümüzün aziz bünyesine kara bir kâbusu musibet halinde çöken alçak düşman ordusunu o mübarek cesed üzerinden yırtık bir paçav-

ra gibi söküp atan yalın mızraklı süvarilerinizin semaya kaldırdıkları toz bulutları karşısında yerlere kadar eğilerek arzı tebrikât eder ve bütün bir kalb halinde işbu tebrikâtı ilâ eden bilûmum Rahova Türklerinin, şu eski mübarek Tuna kenarındaki eski mâsum kardeşlerinizin size ve kahraman ordumuza mütevali zaferler temennisiyle her türlü hizmet ve fedakârlıklara âmade bulduklarını arz eyeriz muhterem efendiler.

Rahova Müftüsü	Rahova Türk Mektebi
Hafız Ömer Süleyman	Müdürü
	Feyyaz
Ahâli Gazetesi	Encümeni Maarif
Başmuharriri	Reisi
Mehmed Behcet	Kâşif Hafız Hasan
Türkocağı	Cemaati İslâmiye
Reisi	Reisi
Ahmed Hulûsi	İsmail Hacı Behram
Millî Gece Kursları Müdürü	
Mehmed Said	

(Münasip cevap yazılısın sadaları) (şiddetli alkışlar)

REİS — Tabii efendim münasip cevap yazacağız.

4. — *Zafer münasebetiyle Macaristan Hükümetinin tebrikâtına dair Hariciye Vekâleti tezkeresi*

REİS — Macaristan Hükümeti Roma Mümessilinin tebrikâtına dair Hariciye Vekâleti tezkeresi var, okunacak :

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Macaristan Hükümeti Roma Maslahatgüzarının Roma Mümessillğine gelerek Orduyu millinin ihraz ettiği muzafferiyatı azîmeden dolayı Meclisi Âli ile Hükümetimize, milleti ile hükümetiğin tebrikâtı samimanesinin tebliğini rica ettiği ve iki hükümet arasında sıkı ve samimî münasabatin teessüsü temenniyatında bulunulduğunu Celâleddin Arif Beyden alınan bir telgrafnamede beyan etmeye kendisinin tavassut etmesini hükümeti namına rica eylediği işar edilmiş olmakla arzı keyfiyet olunur efendim.

1 Teşrinievvel 1338
Hariciye Vekâleti
Vekili
Dr. Rıza Nur

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Kardeş tebrikdir. Allah razı olsun.

5. — *Zafer münasebetiyle muhtelif yerlerden mevрут tebrik telgrafı*

REİS — Efendim diğer yerlerden mevрут tebrik telgrafları var. Onların da isimlerini okuyalım : Antakya'da Kereste tüccarı Hacı Zeki Efendiden, Foçateyn Kadisiyle Belediye Heyetinden, Garbi - Trakya Cemiyeti İstanbul Merkezinden, Türk kadınları Biçki Yurdu Reisliğinden, Beyoğlu Belediye Müdürü Ereümend Ekrem Beyle rüfekasından, Dersaadet'de Burhaniyeli Hacı Ali Efendi ile rüfekasından, Karsında Rum Cemaati namına Papa Dimitri'den.

REİS — Divanı Riyasetçe münasip cevap yazılır efendim.

4. — TEZKERELER

1. — *Madalyalar imal edilinceye kadar İstiklâl Madalyasıyla taltif edilenlere şimdilik yalnız kurdela verileceğine ve kurdela mubayaası için 3 600 lira tahsis edildiğine dair Maliye Vekâleti tezkeresi*

REİS — İstiklâl Madalyası hakkında Maliye Vekâletinin tezkerei cevabiyesi var. Okunacak.

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Zabıt ve Kavanin Müdüriyeti ifadesiyle vâridolan 1562/4281 numaralı ve 19 Eylül 1338 tarihli tezkerei aliyeleri cevabıdır.

Mücadelei Mübeccelei İstiklâlimizi ihzar ve Müdafaa eyliyenlerle Orduda ibrazı hamaset ve fedakâri eyliyen mensubini askeriyye itası 29 Teşrinisani 1336 tarihli ve 66 numaralı Kanun ile kabul edilen İstiklâl madalyalarını imal edebilecek derece tekemmülde müessesatı sınıyenin memleketimizde maatteessüf bulunmaması dolayısıyla mezkûr madalyaların imaline imkân husulüne kadar şimdilik hatıra olarak verilmek üzere mubayaası takarrür eden düz ipekten muhtelif renkte beş bin beş yüz metre kurdela için üç bin altı yüz otuz liranın 14 Eylül 1338 tarihinde Bankı Osmani telgraf poliçesiyle İstanbul'da Hâmid Beye irsal edildiği arz olunur efendim.

25 - 27 Eylül 1338
Maliye Vekili
Hasan Fehmi

7. — MAZBATALAR

1. — *Zir kaymakamı sabıki Ahmed Refik Bey hakkındaki hükmün ref'ine dair İstida Encümeni mazbatası*

REİS — Efendim Zir kaymakamı sabıki Ahmed Refik Bey hakkındaki hükmün ref'ine dair İstida Encümeni mazbatası var, ruznameye alıyoruz.

2. — *Osmançık şubesi yazıcılarından Mahmud'a ait arzualin evrakı asliyesiyle tevhidedilmesine dair İstida Encümeni mazbatası*

REİS — Osmançık şubesi yazıcılarından Mahmud hakkındaki İstidanın evrakı asliyesiyle tevhidine dair, İstida Encümeni mazbatası var. Ruznameye alıyoruz.

8. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Seferberlik zammı maaş Kanununun tefsiri hakkında İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Efendim ruznamemizde birçok mesele var. Malûmâliniz geçen Cumartesi birinci numarada müzakere etmek üzere bir madde kanuniye vardı; Seferberlik zammı hakkındaki Kanunun tefsirine dair Kavanini Maliye Encümeni mazbatası. Arzu buyurursanız asıl ruznameye geçmezden evvel..

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Mahkeme hükmünün ref'ine dair İstida Encümeninin verdiği mazbatanın müzakere edilmemesi lâzımdır. Adliye Encümenine gitmesi lâzımdır.

REİS — Efendim İstida Encümeni Adliye Encümenine havalesini talebetmemiştir. Onun için ruznameye aldık. Eğer tensip buyurursanız, ondan sonra, Adliye Encümenine havale ederiz. Çünkü Adliye Encümenine gitsin diye zikretmemiştir.

DURAK B. (Erzurum) — Zaten İstida Encümeni bir evrakı doğrudan doğruya Adliye Encümenine gönderemez. Evvelâ Heyeti Âliyye arz eder. Heyeti Celile isterse Adliye Encümenine gönderir.

REİS — Efendim Adliye Encümenine gönde-

rilmesi için mazbatanın okunması lâzımdır. Arzu buyurursanız okuyalım. (Hayır, hayır sesleri)

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

1338 senesi için mer'i olan Seferberlik Zammı hakkındaki muaddel Kanunun birinci maddesinde seyyar orduya mensubolup cephe nizamı harbine dâhil bilûmum kıtaat ve karargâhların seferî zammından istifade edeceği ve ikinci maddesinde de seyyar ordunun gayricephe ve ordular mensubininin bu zamdan istifade edemeyeceği mezkûr olduğu ve binaenaleyh seyyar ordu tâbirini Garb Cephesine hasretmek ve cephe nizamı harbinden de Garp Cephesi mânasını istihraceylemek doğru olamayacağından, kanunun heyeti umumiyesinden hali harbde bulunan cephedeki cüzütamlar mensubininin bu zamdan istifade etmeleri lâzımgelceceği ve Başkumandanlık ve Erkânı Harbiye Karargâhları memleketin aksami muhtelifesinde muharebe eden müstakil cüzütamlarının merbutu olduğu ve memleketin heyeti umumiyesinin müdafaasından mesul en büyük seyyar karargâh bulunmakla, hali harb devam ettikçe, mezkûr cüzütamların tâbi oldukları şeraitte tevfikân muamele görmesi icabedeceği, Erkânı Harbiye Umumiye Riyaseti Celilesinin Başkumandanlık Makâmı sâmisinden muhavvel 15 Temmuz 1338 tarihli ve 4670 numaralı tezkeresinde bildirilmiş ve keyfiyet ledettetik kanunun ikinci maddesinde seyyar orduya mensubolan ve fakat cephe nizamı harbine gayridâhil bulunan kıtaat ve müessesat ile seyyar ordunun gayri cephe ve ordular mensubinine seferî zammı verilmiyeceği muharrer olmasına mebnî; Erkânı Harbiye Umumiye Karargâhının bundan istifadesi badii tereddüolmuş ise de; Riyaseti müşarünileyhanın işaretinden dahi anlaşılacağı veçhile; Başkumandanlık ve Erkânı Harbiye Umumiye karargâhları ile Müdafaai Milliye Vekâleti merkezi teşkilâtında müstahdem erkân ümera ve zâbitan ve mensubininin muharib kıtaatin arkasında re'sen ve bilfiil emir ita ve harakâtı takip ve tetmim vazaiifiyle meşgul bulunduğuna nazaran bunların da zammı mezkûrden müstefidolmaları icabedeceği Müdafaai Milliye Vekâletinin 21 Temmuz 1338 tarihli ve Muhasabat Dairesi 3 şube 12462 numaralı tezkeresinde bildirilmesine binaen, keyfiyetin berayı tefsir Meclisi Aliye arzı İcra Vekilleri Heyetinin 5. IX. 1338 tarihli iğtimanda takarrür etmiştir. İfayı muk-

tazasiyle neticesinin ışarına müsaade devletleri-
ni istirham eylerim efendim.

T. B. M. Meclisi İcra
Vekilleri Heyeti Reisi
Hüseyin Rauf

Kavanini Maliye Encümeni mazbatası

1338 senesi için mer'i olan Seferberlik zam-
mı hakkındaki muaddel Kanun mütalâa ve tet-
kik olundu. Birinci maddenin (A) fıkrasında
seyyar orduya mensup, cephe nizamı harbine
dâhil bilûmum kıtaat meyânında Başkumandan-
lık ve Erkânı Harbiyei Umumiye karargâhları
dâhil addiyle cephe zammından müstefidolacak-
ları ve Müdafaai Milliye Vekâletinin bu zamdan
istifade edemiyeceği tefsiren Heyeti Umumiyeye
arz ve takdim kılındı.

26 Eylül 1338

Encümen Reisi	Mazbata Muharriri
Erzurum Mebusu	Bolu
Hüseyin Avni	Şükrü
Kâtip	Âza
Mardin	Konya
Necib	Rifat
Âza	Âza
İçel	Yozgad
Lâtfi	Ahmed

REİS — Efendim söz istiyen var mı?

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Müdafaai
Milliye Encümenince görülmüş müdür?

REİS — Efendim, Encümen namına söyliyeci-
kelerdir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim,
bu Seferî zam hakkındaki Kanunun birinci
maddesinde, seyyar orduya mensup kaydı var.
Maliye Vekâleti ve Müdafaai Milliye bunda
tereddüdetmiş. Mesele seyyar ordu denildiği
zaman, Başkumandanlık ve Erkânı Harbiyei
Umumiye ve Müdafaai Milliye karargâhlarının
bunda dâhil olup olmamasıdır. Kavanini Ma-
liye Encümeni o kanunun ruhunu tabli etti.
Tefsiren, Heyeti Celilenize arz ediyor. Encü-
men seyyar orduda Başkumandanlığı, Erkânı
Harbiyeyi dâhil görerek, Müdafaai Milliyeyi dâ-
hil görmemiştir. Kanunu bu surette tefsiren
arz ediyoruz. Esasen Erkânı Harbiyei umumiye
de mukaddema sorduğu şeyde Müdafaai Milli-
yeyi sormuyor. Yalnız Erkânı Harbiyei Umumi-
yeyi ve Başkumandanlığı soruyor. Buna Müda-
faai Milliyeyi idhal edemeyiz. Cephe zammı

verildiği zaman hatıra Garp, Şark Cephesi ge-
liyordu. Müdafaai Milliye Erkânı Harbiye ve
Başkumandanlığın Cephesi cihatı erbaa oldu-
ğundan; yani dört taraf da onların cephesi ol-
mak itibariyle, «Her taraf bizim cephemizdir.
Her taraf cephesini idare etmekteyiz, her nere-
de olursa olsun, biz o cepheyi idare ediyoruz.
Biz de cepheden addediliriz.» dediler. Bunun
için efendim, kanundaki kayıttan Kavanini
Maliye Encümeniniz Başkumandanlıkla Erkânı
Harbiyeyi hali faaliyette bulunduğundan dola-
yı, seyyar orduya dâhil görmüş, Müdafaai Mil-
liyeyi dâhil addetmemiştir. Bu suretle tefsiri-
rini arz ediyoruz.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Efendim,
bendeniz bu tefsiri kanununin Müdafaai Milliye
Encümeninde halledilmesi ve bir defa da orada
müzakeresinin faydalı olacağı kanaatindeyim Çün-
kü sureti teşmili itibariyle iltibasa mahal bıraka-
cak nkatı vardır. Binaenaleyh evvelece Müdafaai
Milliye Encümeninde durudiraz görüşülerek,
bilâhara Meclisi Âlinize karar ittihazı daha
mâkûl olur. (Pek doğru sadaları) Müdafaai
Milliye Encümenine havalesini teklif ediyorum.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Masrafi
mucib bir şeydir. Muvazenei Maliye Encümeni-
ne de gitmesi lâzımdır.

EMİN B. (Erzincan) — Tefsirler Muvaze-
nei Maliye Encümenine gitmez.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim,
malûmuâliniz mevcut bir kanunu tefsir ediyor-
uz. Bu kanun yapılırken lâzımgelen tahsisat
bütçeye vaz'edilmiştir. Bu; o tahsisatın kimlere
teşmil edilip edilmiyeceği hakkında bir tefsirdir.
Muvazenei Maliye Encümenince evvelece, kanun
yapılırken bu para vaz'edilmiştir. Binaenaleyh
efendiler, bu tefsir bütçeye mevzu paranın veril-
mesindeki tereddüdü izale içindir. Bendeniz, bu
tefsiri ne Müdafaai Milliye Encümeni ile alâka-
dar görüyorum; ne de Muvazenei Maliye Encü-
meniyle...

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim
Nizamnamei Dâhilinin bütçe müzakeratı hakkın-
daki fashın 83 neü maddesinin dördüncü nu-
marasında diyor ki: Varidat ve masarifatı Dev-
letin tezyit veya tenkisini mucibolan her nevi
kanun lâyihalarının mutlaka Muvazenei Maliye
Encümenine uğraması lâzımdır. Fakat Hüseyin
Avni Bey biraderimizin buyurdıkları gibi, esa-
sen cephe zammına dair Müdafaai Milliye bütçe-

sinde bir faslı mahsus vardır. Eğer bu defa sey-yar ordu diye Kavanini Maliye Encümenince tefsir edilen hususattan dolayı bu fasla para ilâ-vesine lüzum hâsıl olacaksa, Muvazenei Maliye Encümenine gelmesi lâzımdır. Fakat bendeniz zannediyorum ki; fasılda mevcut miktar üzerine bu tefsiri kanuni ile yeniden bir para ilâve edil-miyeecektir. Eğer böyle ise, Muvazenei Maliye Encümenine gitmesine lüzum yoktur. (Öyle sadâ-ları) Kavanini Maliye Encümeni Mazbata Mu-harriri Beyefendi bu noktayı izah buyursunlar. Eğer; faslı mahsusuna bir para ilâve etmek lâzım-gelmiyorsa Muvazenei Maliyeye gitmesi lâzım-değildir. Fakat o fasıl için tahsisatı munzamma talebi varsa, o zaman Muvazene Encümenine gel-mesi lâzımdır. (Onu Maliye Vekili bilir. İzahat versin sadaları)

EMİN B. (Erzincan) — Efendim okunan maz-bata bir tefsiri kanunidir. Tefsiri kanuniler için de, Mecliste bir teamül vardır. Bu teamül, doğru-dan doğruya Kavanini Maliye Encümenince vu-kubulan tefsirin Mecliste münakaşa neticesinde kabul ve ademikabulüdür. Hiçbir tefsiri kanuni yoktur ki; aidolduğu encümenlere gitsin. Sonra, Muvazenei Maliye Encümeni meselesi vardır. Mu-vazenei Maliye Encümenine taallük edecek hiçbir şey yoktur. Hattâ, bendeniz bunun Mazbata Mu-harriri Beyden sorulmasını bile zait addederim. Çünkü tabîdir ki, bu cephe zamları meselesi, Muvazenei Maliye Encümenince tetkik ve tesbit edilmiş ve lâzımgelen para zammedilmiştir. Şimdi burada Müdafaai Milliye cephe zammından istisna edilmekle bütçede âdeta bir tenzilât yapı-lıyor, demektir. Bu, varidatı Devleti tezyit veya tenkis edecek mahiyette bir şey değildir. Bütçede tahsisatı mevcuttur. Binaenaleyh bunun başka bir encümenine gitmesine mahal yoktur. Mesele bura-da yapılacak münakaşa neticesinde, tefsirin ka-bul veya reddinden ibarettir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efen-dim malûmuâlileridir ki: Kavanini Maliye Encü-meni burada icihadını arz ediyor. Bunu Muva-zenei Maliye Encümenine göndermek, bizim icti-hadımıza göre, ona tahsisat zammetmek demek-tir. Meclisi Âli bu tefsiri ya kabul veya reddede-cektir. Kabul ettiği takdirde, âirei aidesi lü-zum görürse, ayrıca müracaat edecektir. Bizim kararımız katî değildir. Farz ediniz ki Heyeti Ce-lile bu tefsiri reddetti. O vakit Muvazenei Mali-yeye gider.

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Efendim faslında para olduktan sonra, Muvazenei Maliye Encümenine gitmemesi o zaman muvafık olabilir. Fakat başka bir mesele var. Kavanini Maliye En-cümeni bunu tefsir edebilir mi? Malûmuâlileri ol-duğu üzere, burada birçok askerî istilahlar var-dır. Evet; Başkumandanlık karargâhı ve sey-yar ordu, Erkâm Harbiyei Umumiye Riyaseti gibi. Fakat sabit Erkâm Harbiyesi acaba bundan isti-fade etmiyecek midir? O zaman kanunun ruh ve mânası kalmaz. Çünkü onlarla beraber cephe ge-risinde hizmet eden zâbitan vardır. Binaenaleyh bir haksızlık ve yolsuzluğa meydan verilmemek için bu tefsiri ancak Müdafaai Milliye Encüme-ninin yapması icabeder. Çünkü kanunu yapan Müdafaai Milliye Encümenidir. Binaenaleyh Mü-dafaai Milliye Encümenine havalesi lâzımdır. Bendenizin kanaatimece.

ŞEREF B. (Edirne) — Nizamnamei Dahili-mizde tezyit veya tenkisi masarife aidolan her şe-yin Muvazenei Maliye Encümenine gitmesi bir emri zaruridir. Fakat bu o şekilde değildir. Bu Kavanini Maliye Encümeninin bir maddei kanu-niyeyi tefsir etmesinden ibarettir. Tenkisi masa-rifi mucibolacak olursa, o zaman Muvazenei Ma-liye Encümenine gider. Şimdi yapılacak şey, Ka-vanini Maliye Encümeninin yaptığı şu tefsiri, Meclisi Âlinizin kabul veya reddetmesinden iba-rettir. Müzakere kâfidir.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Efendim cephe nizamı harbinin derecei şümulünü tesbit edebil-mek için her halde Müdafaai Milliye Encümeni-nin mütalâasını almak zarureti vardır. Çünkü bu-nun hakkında söylenilecek ve düşünülecek ve Meclisi Âlinize arz edilecek birçok şeyler vardır ki her halde encümenince tetkik edilmesi ve bunun esasatının tahkik ve tetkik edilmesi icabeder. Eğer bu doğrudan doğruya tesbit edilirse, her halde Hükümeti yanlış bir yola sevk etmiş oluruz. Onun için her halde Müdafaai Milliye Encümenine ha-valesi icabeder.

REİS — Efendim, söz almış daha birkaç ar-kadaş vardır. Müzakerenin kifayeti hakkında da takrir vardır. Müzakerenin kifayetini rey-i âlinize vaz'ediyorum. Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür.

Şimdi Müdafaai Milliye Encümeni bu maz-batanın bir kere de Müdafaai Milliye Encüme-nine havale edilmesini teklif ediyor. Bunu da

reyi âlinize arz edeceğim. Kabul edilmezse, mazbatayı reye vaz'edeceğim. Efendim, bu mazbatanın bir kere de Müdafaai Milliye Encümenine havalesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın, ekseriyetle havalesi kabul edilmiştir.

Efendim, yine ruznamemize, malûmuâlileri olduğu üzere geçen Perşembe günü müzakere edilmek üzere Suruç Kaymakamı İhsan Bey hakkındaki mazbata ârayı umumiyenizle alınmıştır. Müsaade buyurursanız bunu çıkaralım.

NEBİL Ef. (Karahisarı Şarki) — Reis Bey; bir madde reye konacaktı. Tâyni esamiyle onu reye koymak lâzımdır. Memaliki müstahlasaya ait İstiklâl mahkemeleri hakkında, geçen gün tâyni esamiyle reye vaz'olundu. Ekseriyet olmadığından tekrar reye vaz'olunması lâzımgeliyordu.

2. — *Suruç Kaymakamı esbaki İhsan Bey hakkında İstida ve Dahiliye Encümeni mazbataları*

REİS — Efendim, Suruç Kaymakamı İhsan Bey hakkında Dahiliye Encümeni mazbatası var. Okunacaktır :

Riyaseti Celileye

Memuriyeti Hükümeti Milliyece terviç ve mahalli memuriyetine azimeti Dahiliye Vekâletinden emrolunduğu halde mazereti meşrua ve sıhhiyesine binaen gidemiyerek müstafi addedilmesinden dolayı mazuliyet maası tahsis için müracaatına karşı memuriyeti sabıkasına ait ve Dersaadet Encümeni Müdiranınca müttehaz cevazı istihdam kararında, hakkında şikâyatın tevalisi ve Van vilâyetinin işarı üzerine azledilmiş olduğu gösterildiği halde tahkikat neticesinden bahsolunmaması ve İstanbul Hükümetince tâyin edilmiş olmasının Hükümeti Milliyece alâkası bulunmadığı cihetle mazuliyet maası tahsis olunamayacağına dair Heyeti Vekile kararına itirazın Suruç Kaymakamı sabıki İhsan Bey tarafından Makamı Celili Riyasete takdim ve ledelhavale İstida Encümenince de tetkik edilerek cereyanı muameleye nazaran Heyeti Vekilenin mumaileyh İhsan Bey hakkında itti-haz ettiği kararın makrunun isabet olmadığı mütalâasıyla Heyeti Umumiye'ye takdim ve bir kere Dahiliye Encümenince de tetkik olunmak üzere tevdi kılınmış olan işbu istida ve merbutatı encümenimizde de tetkik olundu. Filhakika

mumaileyh İhsan Bey hakkında tevali eden şikâyat ve Van vilâyetinin işarı üzerine azledilmiş olmasına nazaran mezkûr cevazı istihdam kararında netice tahkikattan bahsedilmemesi Heyeti Vekile gibi encümenimizin dahi nazarı dikkatini celbetmiş ve keyfiyet Makamı Riyaset vasıtasıyla Van vilâyetinden istilâm ve istizah edilmişti.

Cevaben vâridolan ve işbu evraka rapdedilmiş olan telgrafnamede, mumaileyh İhsan Bey hakkında iera kılınan tahkikat neticesinde Meclisi idarei vilâyetçe lüzumu muhakeme kararı verilerek olbaptaki itiraznamesiyle birlikte evrakın Şûrayı Devlete gönderilmiş olduğu ve Şûrayı mezkûrece itirazın vârit addiyle lüzumu muhakeme kararının feshedilmiş olduğu ve mumaileyh İhsan Beyin başkaca ilişiği olmadığı işar olunmuştur. Binaenaleyh, mumaileyh İhsan Bey gerçi bidayeten İstanbul Hükümetince tâyin edilmiş ise de, memuriyeti ahiren Hükümeti Milliye, Dahiliye Vekâletince terviç ve ismi sicilli memurine ithal, mahalli memuriyeti olan Suruç kazasına lüzumu azimeti bitdefaat kendisine tebliğ ve işar olunduğu ve azimetine mâni esbabı kanuniye ve sıhhiyesi nazarı dikkate alınmaksızın müstafi addedildiği halde muamelâtı cariyeyi ihmal ve tâyni vakıa Hükümetçe alâkadar olunmadığı serd ve ityan edilecek mumaileyhin kanuni bir haktan mahrum edilmesi muvafıki madelet olamayacağından keyfiyetin Heyeti Umumiye'ye arzı zımnında Makamı Celili Riyasete takdimi tezekkür kılınır.

15 Nisan 1838

Dahiliye Encümeni

Reisi	Mazbata Muharriri
Muhalifim	Yozgad
Esad	Süleyman Sırrı
Kâtip	Aza
Kayseri	Antalya
Âtîf	Ali Vefa
	Âza
	Karahisarı Şarki
	Mesud

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Bey tefsiren mi geliyor?

REİS — Hayır efendim, İstida Encümenine müracaat etmiş, İstida Encümeni de mazbata yapmıştır.

ÂTİF B. (Bayezid) — Efendim, bu zat kendisine mazuliyet maası verilmesi için doğrudan doğruya Heyeti Vekileye müracaat eder Dahi-

liye Vekâleti de tetkikatını icra eder, bunu musip görür, Maliye Vekâletine havale eder, Maliye Vekâleti de tetkikatını yapar ve bu tetkikatında Suruç'taki maaşının iki bin beş yüz ve Van'daki maaşı üç bin olduğundan, hangisi üzerinden maaş verileceğinde tereddüdü olduğundan, bunu bir kere de Heyeti Vekileye sevk eder. Heyeti Vekilede her nedense lâıkiyle tetkik edilemez. (Heyeti Vekilede lâıkiyle tetkik edilmiştir sadaları) Kuvayı Milliye memurinin olup olmadığına dair şüphe hâsıl olur ve mazuliyet maaşı verilmemesine karar verilir ve bunun üzerine Meclisi Âliye müracaat eder, istidası İstida Encümenine havale edilir. Encümeninde vukubulan tetkikat neticesinde müracaatı musip görülür ve Heyeti Umumiyyeye gönderilir. Heyeti Umumiyenin müzakeresi esnasında İstida Encümeninin kararı kâfi görülmez. Bir defa da Dahiliye Encümenine gitmesine karar verilir ve Dahiliye Encümenine gönderilir. Dahiliye Encümeninde de musip görülür. Mesele bundan ibarettir. Binaenaleyh bu zatın Kuvayı Milliye Hükümeti memurinin olduğu encümeninde tasdik ediliyor. Binaenaleyh memuriyetten ve maaşından mahrum edilmemesi için müracaatte bulunmuştur. Bunun tervecini rica ederim efendim.

AHMED HİLMİ B. (Kayseri) — Efendiler şekil üzerinde tetkik edildiği zaman İhsan Beyin mazuliyet maaşını alması icab ediyor. Fakat bu zat Suruç Kaymakamlığına İstanbul'dan izam edilmiş, oraya kendisini tayin eden İstanbul'dur. Suruç'a gitmek için birçok tereddütler geçirmiş, cesaret edememiş. Sonra anlamış ki Hükümeti Milliye taazzuv ediyor ve burada memuriyet kabul ettiği takdirde o memuriyeti ipka ve idame edilecek, o zaman Suruç'a gitmiş, başka türlü bir memuriyet almak istemiştir. Bu zat vaktiyle Van'da bulunduğu zaman hakkında tahkikat icra edilmiş, işten el çektilmiş. İşten el çektilirdikten sonra İstanbul'a gitmiş ve Şûrayı Devlete müracaat etmiş ve Şûrayı Devletçe henüz muamelesi halledilmeksizin,.. (Bâbâliye gitsin sadaları) (Ret sadaları) müsaade buyurun. Sonra mesele Dahiliye Encümenine geldiği zamanda encümenin nazarı dikkatini celbediyor ve ondan soruluyor. Fakat şunu da arz ediyorum ki ilişkisi yoktur. diye sudan bir cevap veriliyor. Ondan sonra Dahiliye Encümenince şekil üzerinde tetkikat yapıyor.

Deniliyor ki; Hükümeti Milliye zamanında da bu zata memuriyet verilmiştir. Binaenaleyh azlını mucip bir hal yoktur. Yalnız mazuliyet maaşı almak için bir karar veriliyor. Mamafih efendiler bendeniz bunu imza etmedim. Bu zat; daha evvel bulunmuş olduğu Bilecik livası dâhilinde, İnegöl ve daha bâzı muhtelif yerlerdeki hayatı memuriyetinde daima tahtı muhakemeye alınmıştır, daima mahkemeleri iggal etmiştir ve bu yüzden oradan uzaklaştırılmış olduğu için, bendeniz bu mazbataya muhalif kaldım. Mesele, arz ettiğim gibi bir şekil meselesidir. Binaenaleyh bu noktâi nazardan mazuliyet maaşı almaması icab ediyor. Tabî Heyeti Celileleri takdir eder.

RASİM B. (Elâziz) — Yapılan mazbatada bir şey nazarı dikkati celbediyor. Van vilâyetine tahkikat icrası emredilmiş. Van vilâyeti tarafından bunun hakkında icra edilen tahkikat neticesinden tahtı muhakemeye alınmasına karar verildiğini ve evrakın Şûrayı Devlete gittiğini ve Şûrayı Devletçe karar - itiraz üzerine - fesedilmiş ise de ne muamele taayyün etmiş olduğunu yazmıyor. Şûrayı Devlet, Meclisi İdare kararını feshederek, menimuhakemesine karar vermiş midir? Yoksa nakzederek, tahkikatının mahallinde icrasını emretmiş midir? Bu cihet Encümenince anlaşılıp mıdır?

AHMED HİLMİ B. (Kayseri) — Encümenince bu cihet tahakkuk etmiştir ve anlaşılmıştır efendim. Fakat şunu da arz edeyim ki; Şûrayı Devletin size gelen bir mazbatası var. Mazbata Ohanis Ferid Efendi isminde bir adamın imzasıyla geliyor. Bendeniz şuna kaaniim ki; Şûrayı Devlet böyle mülevves bir adamı Anadolu Hükümetinin başına musallat etmek için derhal bir karar vermiş ve buraya göndermiştir.

REFİK B. (Konya) — Reis Beyefendi; bendeniz kısa söyleyeceğim. Ahmed Beyin kanaatine nazaran; en âdilâne karar...

REİS — Efendim müzakerenin kifayetine dair muhtelif takrirler var. Müzakerenin kifayetini reyî âlinize vaz'edeceğim. Kâfi görülmezse, devam ederiz. Müzakerenin kifayetinin aleyhinde mi söyleyeceksiniz?

ÂTIF B. (Bayezid) — Evet efendim, aleyhinde söyleyeceğim. Bizim kanunlarımızda doğrudan doğruya bir memur hakkında... (Gürültüler) lâzımgelen tahkikat yapılır. Meclisi idarece meni-

muhakemesine ve beraetine karar verildiği takdirde bırakırlar. Eğer beraetine karar verilmeyip tahtı muhakemeye alınmasına karar verilirse Şûrayı Devlete gider. Şûrayı Devlette beraet kazandırsa diğer memurlar gibi istihdam olunur. İstanbul itibarıyla söylüyorum. (Gürültüler) Bu efendinin de Van'da tahtı muhakemeye alınmasına dair karar verilmiş. O da İstanbul'da Şûrayı Devlete müracaat etmiş ve Şûrayı Devletten... (Gürültüler) Bu meseleler Hükümeti Milliyenin teşekkülünden evvel oluyor efendim.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — 16 Marttan evvel olan muameleye bakamayız efendim.

ÂTIF B. (Devamla) — Beraet ediyor. Oradan Suruç'a gönderiliyor efendim, Suruç'a gitmek için...

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Meclisin saati 7 600 liradır. İsteddiği para o adama verilseydi daha ehven olurdu.

REİS — Rica ederim oturunuz. Size söz vermedim. Böyle yapmayınız.

ÂTIF B. (Bayezid) — Ortada mahwolan bir hukuktur. Binaenaleyh iyi tetkik edelim. Bu mazbata sureti katiyede itimadedeceğimiz encümenlerinizin neticesi tetkikatıdır. Gerek İstida Encümeni ve gerekse Dahiliye Encümeni tahkikatını yapmış ve müracaatı muhik görmüşlerdir. Binaenaleyh biz buradaki ufak tetkikatımızla bu meselelerin aleyhine karar verirsek haksızlık etmiş olacağız. Binaenaleyh tetkikat yapalım, ondan sonra hüküm verelim.

REİS — Efendim müzakerenin kifayetine, dair muhtelif tahrirler var. Müzakerenin aleyhinde de söz söylendi. Binaenaleyh müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere ekseriyetle kâfi görülmüştür. Efendim, mazbatayı kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın. Mazbata kabul edilmiştir.

9. — BEYANAT

1. — *Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin son harbin tafsilâtına dair beyanatı*

REİS — Efendim, Başkumandan Paşa Hazretleri muzafferiyatı ahîre hakkında beyanatta bulunacaklardır. Söz Paşa Hazretlerindedir.

Umumi ve sürekli alkışlar arasında kürsüye gelen

BAŞKUMANDAN GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ — Arkadaşlar, kalbimde derin bir tahassür tevliyetmiş olan ayrıktan sonra tekrar size mülâki olduğumdan dolayı pek mesudum. (Arzı şükran ederiz sesleri) Cenabı Hakka hamdeyleyim ki : Ordularımızın silâhlarına emanet ettiğiniz aziz ve mübarek makسات, arzu ettiğiniz vehile emniyet ve itimatınızın mahalline masruf olduğunu gösteren mesut bir neticeye vâsıl oldu.

En karanlık ve en betbaht günlerimizde Meclisimizin sarp ve yalçın bir kaya gibi azim ve imanı taliin bu parlak inkişafına erişmek için, lâzımgelen imkâmı daima mahfuz tuttu. Millî meseilde şaşmaz bir aklıselim ile daima doğruyu ve daima iyiyi keşif ve temyiz eden Meclisimizin bu neticelere ermekten dolayı duyduğu saadet kadar istihkak kesbedilmiş ne tasavvur olunabilir? Milletin mukadderatını doğrudan doğruya deruhde ederek yeis yerine ümid, perişanlık yerine intizam, tereddüd yerine azim ve iman koyan ve yokluktan koskoca bir varlık çıkaran Meclisimizin, civanmerd ve kahraman ordularının başında bir asker sadakat ve itaatıyla emirlerinizi yerine getirmiş olduğundan dolayı, bir insan kalbinin nadiren duyabileceği bir memnuniyet içindeyim. (Şiddetli ve sürekli alkışlar.) Kalbim bu meserretle dolu olarak, pek aziz ve muhterem arkadaşlarımı, bütün dünyaya karşı temsil eyledikleri hürriyet ve İstiklâl fikrinin zaferinden dolayı tebrik ediyorum. (Sürekli alkışlar.)

Arkadaşlar; tebrik etmek saadetine mahzar olduğum bu zafer suhuletle kabili izah değildir. Bunu anlamak, bugün değil, belki yarın tarih sayfalarında arız ve amik tetkik edildikten sonra mümkün olacaktır. Fakat hissediyorum ki; benim ağzımdan buna dair bâzı sözler işitmek istiyorsunuz. (Hay, hay sesleri.) Bu arzularınızı tatmin etmek için, mühim bâzı levhalar ve mühim bâzı hatlar üzerinde mâruzatta bulunacağım. (Teşekkür ederiz sesleri.)

Arkadaşlar; geçen sene Ağustosun - hatıramda aldanmıyorsam - beşinci günü bu kürsüden beni Başkumandan tâyin etmiş olduğunuz zaman arzı teşekkür ederken demiştim ki :

Memleketimizi eîğnemek üzere, memleketimize giren Yunan Ordusunu harimi ismetimiz de boğacağız.

Bu sözümde hata etmemiş olduğumu hâdisat ispat etti zannedirim. Hakikaten Yunan

Ordusu harimi ismetimizde tamamen boğulmuştur. (Alkışlar.)

Arkadaşlar, o gün bu kürsüyü terk ettikten sonra Sakarya gerilerine kadar gelmiş olan Ordumuza mülâki olmuştum. Cümledenizin hatırladığı ki; yirmi bir gün ve yirmi bir gece devam eden Sakarya Meydan Muharebesinin son günlerinde ordumuz düşmanın sol cemahtına mukabil taaruzla geçti ve bunun neticesi olmak üzere çok kuvvetli ve çok mücehhez olan Yunan Ordusu mağluben ricate mecbur oldu ve ondan sonra tekrar bu kürsüye geldim. Dedim ki;

Kararımız en son düşman neferini vatanımızdan kovuncaya kadar, taaruzla devam etmektir, düşmanı takip ve tazyik eylemektir. Bu sözümlü harfiyen takip ve tatbik etmiş olduğumu vekayi ispat ettiği gibi, şimdi vukubulacak olan mâruzatımla da izah etmiş olacağım.

Hakikaten o gün için, düşman ordusunu takibetmek hususunda verilen karar, bu zamana kadar mahfuz kalmıştır. Fakat arkadaşlar; şunu itiraf etmek mecburiyetindeyiz ki; ordumuzun o günkü hali, vaziyeti, şeraiti ve vesaiti hemen uzun mesafeler üzerinde seri harekât icrasına müsait bulunmuyordu. Bu sebeple lâzımgelen nevakısı ikmal etmek, istihzaratı itmam etmek için bir zaman sarf edilecekti. Ve bu zaman da tabiatıyla sarf edildi.

Fakat hakikatı katî olarak herkesin bilmesi lâzımdır ki; bu senenin evasıtında ordumuz düşman ordusunu mağlûp ve münhezim etmek için lâzımgelen kuvvet ve kudreti iktisabetmiş bulunuyordu. Fakat bütün milletimizin ve onun hakiki mümessillerinden mürekkebolan Meclisimizin şiarı; kan dökmeden makasadı milliyemizin istihsaline mâtuflüğünü pek güzel anlıyordum; binaenaleyh efendiler; kuvayi askeriyemizi istimal etmeden evvel kan dökmeye sebebiyet vermeksizin, meseleyi muslihane halletmek için teşebbüs almak da ayrıca bir vazife idi. Bu vazifeyi ifa etmek için her türlü tedabire tevessül olundu. Bileümle siyasi teşebbüsler icra edildi. Bu cümleden olmak üzere, en kıymetli arkadaşlarımızdan hüsnü tetkikme ve isabeti nazarına fevkalâde emniyet ve itimad ettiğimiz mühim ricali Hükümetimizden Fethi Beyefendi Hazretlerini Londra'ya kadar göndermiş idik. Müşarünileyh gerek Londra'da ve gerek diğer Büyük devletlerin payitahtlarında

bileümle ricali siyasiye ile görüşmek ve müzakerata girişmek ve tesisi sulh için, her şeyi yapmak için, salâhiyeti kâmileye malik bulunuyordu.

Fakat efendiler; Fethi Beyin Londra'daki sureti kabulü ve bilhassa o günlerde Mösyö Loyd Core'un Parlâmento kürsüsünden verdiği nutuk gösteriyordu ki; bütün bu teşebbüslerimiz mâkûs bir mahiyette telâkki edilmiştir. Filhakika hissiyatı insaniyemizin icabatı olarak yapmış olduğumuz bu teşebbüse İngiliz Hükümetinin vermiş olduğu mâna, teşebbüsâtı muslihane-mizin bizim zafımızla tefsirinden ibaret idi. Zannettiler ki; ordumuz zayıftır. Zannettiler ki; ordumuz taaruz ve takibetmek değil, yerinden kıpırdayamayacak bir halde bulunuyor. Zannettiler ki; Meclisimiz ve Hükümetimiz zayıftır ve nâümidir. Şüphe yok, bütün bu noktalarda en büyük hataya sapsmış oluyorlardı, en derin gaflet içerisinde bulunuyorlardı ve belki bâzı vaziyetler ve bâzı manzaralar düşmanlarımıza bu ümidi vermiş olabilirdi.

Fakat ben düşmanlarımızın bu suretle aldanmış olduğundan meyüs değildim. Arzu etmiş olsaydım o anda bu zihabı tashih ederdim. Fakat efendiler; bu zihabın tashihi keyfiyetini sözle değil, fiilen yapmayı tercih ettim. Binaenaleyh Fethi Beyefendini kanaati katiyesini Hükümete bir raporla bildirdi ve dedi ki; «Makasadı Milliyemizin istihsaline, ancak faaliyeti askeriye ile kabil olabilecektir. Başka tetkika başka tefsire mahal yoktur.»

Bittâbi Fethi Beyefendinin bu sözüne ve bu kanaatine iştirak etmek lâzımgeliyordu. Aynı zamanda Avrupa'da bulunan bileümle mümessillerimizden ve sair siyasi memurlarımızdan da gelen raporların muhteviyatı Fethi Beyefendinin sözünü, kanaatini teyit ve takviye ediyordu. Artık anlamıştık ki; harekâtı askeriye bir zaruret haline geldi. Bunun üzerine Başkumandanlık, teşebbüsâtı muslihane ve siyasiye icabı olarak, fiile koymayı tehir ettiği taaruz kararını fiilen mevkii tatbika vaz'a ve taaruzu icraya karar verdi. Ordumuzun kabiliyet ve kudreti hakkında ve hazırlığı derecesine dair itminanımız berkemal idi. Fakat bir defa daha Erkânı Harbiyei Umumiye Reisi Paşa Hazretleri cepheye gitti. Ben de cepheye gittim. Ve baştan nihayete kadar ordumuzu tekrar gözden geçirdik. Düşman mevazii, düşman ordusu tetkik edildi. Bu son tetkicimizin neticesi de mevedolan kanaat ve

imanımızı takviye etti. Ve o zaman kati olarak taarruz hazırlığı için emir verdim.

Efendiler; taarruzumuz öteden beri Erkânı Harbiyei Umumiye Reisi Paşa Hazretlerinin pek derin ilme ve vukufa ve pek derin Feyzi tecaribe müsteniden ihzar ettiği plân dâhilinde vukubulacaktı. Bu plân düşman ordusunu kaçırmak için değil, fakat tutup boğmak esasını ihtiva eden bir plândı. Bu plân dâhilinde hazırlık emri verdikten sonra, bittâbi maksadımızı gizlemekte faide görüyorduk. Onun için, evvelâ Erkânı Harbiyei Umumiye Reisi ve sonra Başkumandan tekrar Ankara'ya avdet etti. Ankara'ya avdetimde Heyeti Vekiledeki rüfekayı muhterememle beraber vaziyeti bir defa daha mütalâa ettik. Vaziyeti Umumiyei, bilhassa vaziyeti siyasiyei tahlil eyledik ve gördüm ki; bu arkadaşlar da bütün kalbleriyle bütün kanaatleriyle Başkumandanlığın kararını tasvip ve takviye ediyorlar. Bilhassa Maliye Vekili Beyefendinin göstermiş olduğu suhulet, Başkumandanlığın ieraatında ayrıca bir kuvvet teşkil etmiştir. Bundan dolayı kendilerine bu kürsüden teşekkür etmeyi ayrıca bir vecibe addederim. (Biz de iştirak ederiz, sadaları) Heyeti Vekile arkadaşlarımızın da ârâsı istihsal olunduktan sonra, tekrar buradan gaybubet ettim. Konya üzerinden Garp Cephesi Karargâhının bulunduğu Akşehir'e gittim. Son tetkikatımda artık düşmanı mağlubetmek için her şey hazır olmuştu ve bilâfâsla düşmanın İzmir'e kadar takibi için icabeden teknil tedabir alınmıştı. Bunun üzerine 26 Ağustosta taarruz için emrettim.

26 Ağustos günü cereyan eden harekâtı taarruziyei suhuletle ihata etmek için, arzu ederseniz, o tarihteki düşman ordusunun bulunduğu vaziyeti birkaç kelime ile ifade edeyim. Dört ilâ beş fırkadan ibaret olan Yunan kuvveti Afyon Karahisar'da bulunuyordu. Afyon Karahisarı şarkında ve cenubunda olmak üzere takriben 90 - 100 kilometrelik bir hat üzerinde tahkimat yapılmıştı. Fakat bu tahkimat, efendiler, alelâde değildi. Yunanlılar bir sene mütemadiyen askerleri ve ahaliyi istihdam etmek suretiyle çalışmışlar ve fennin bileümle vesaitini orada tatbik etmişlerdi. Dedğim hat, birçok kuvvetli nıkatı istinadiyei ve derinliğine tahkimatı, hututu müdafaayı ihtiva ediyordu. Yani bu mevzi tam mânasiyle, son zamanın bir kalesi tevsim olunabilecek bir halde idi. Bundan

başka düşmanın üç fırkadan mürekkep bir kuvveti de Eskişehir'de ve Seyitgazi'de bulunuyordu. Eskişehir ve Seyitgazi'nin şimali, şarkı ve cenubu da tıpkı Afyon Karahisar'da olduğu gibi, aynı vesaitle, aynı teçhizatla müstahkem mücehhez bir hale ifrağ edilmiş bulunuyordu. Bu iki grupun arasında da şimendiferle ve maşiyen sürat ve suhuletle her tarafa gidebilecek halde Döğer'de de düşmanın üç fırkadan mürekkep bir kuvveti vardı. Hulâsa düşman, orduyu aslî cenahlarını iki kaleye dayanmış, orta yerinde kuvvetli bir ihtiyat grupuna malik, bir manzume halinde idi. Bu manzumenin uzak cenahlarına da bakmak istersek, Gemlik ve İznik gölü civarında da düşmanın iki fırkaya karip bir kuvveti vardı. Eğer cenuba bakacak olursak, Afyon Karahisar'dan sonra bütün Menderes boyunca denize kadar düşmanın ikinci fırkasını da ihtiva etmek üzere, birçok müstakil piyade alayları ve süvarileri mevcuttu.

Biliyorsunuz ki efendiler; Garp Cephesi denildiği zaman orada bizim iki ordumuz vardı. Orada bizim daha diğer kuvvetlerimiz de vardı. Binaenaleyh Birinci Ordu Afyon Karahisar'ının Şarkında Akarçay'dan Garba doğru Dumlupınar arasında bulunan düşman mevazii karşısında taahşüdedecekti. Bu ordu bittabi takviye edilmişti ve takviye edilmiş olan bu ordumuz düşmanı mağlûbederek, şimale atmak vazifesini aldı.

İkinci Ordumuz; bu Akarçay'dan şimale doğru Porsuk vardır, biliyorsunuz işte onun daha şimalinde Sakarya kısmı vardır, oraya kadar olan cephede düşmana taarruz edecekti. Düşmanın Eskişehir'de bulunan üç fırkası, Döğer'de bulunan üç fırkası ve Afyon Karahisar'ın şarkında bulunan iki fırkası ki; ceman sekiz fırkayı kendi karşısında tesbit edecekti. Kocaeli mıntakasında bulunan kuvvetlerimiz dahi karşısında bulunan düşman kuvvetlerine taarruz edecek ve kuvvetlerin cenuba inmesine münaaat edecekti. Menderes havalisinde biri süvari fırkası olmak üzere, kuvvetlerimiz vardı. Bunlar da Cenuptan Şimale doğru önündeki düşmana taarruz edecek ve o kuvanın neticei katiye mahalline gelmesine mâni olacak ve aynı zamanda düşmanın İzmir'le olan hututu muvasalasını kat'edecekti.

İşte bu nıkatı esasîye üzerine bütün tedabir ve tertibat yapılmış ve hazırlık ikmal edilmiş

olduğu halde 26 Ağustos günü taarruz başlamıştır.

Bu harekâtı yakından sevk ve idare etmek bittabi matlup ve mültezim olduğundan, Başkumandanlık, Erkânı Harbiye Umumiye Riyaseti ve Garp Cephesi Kumandanlığı 26 Ağustos günü fecirle beraber, Birinci Ordunun tarassut noktası olan Kocatepe'de hazır idiler. Kocatepe bilenlerce malûmdur ki ve harita üzerinde mütalâa edenlerce anlaşılabilir ki, düşmanın Cenup cephesine ve Cenup cephesindeki nıkatı mühimmeye o kadar yakındır ki; bu mevazii tetkik etmek ve harekâtı sevk ve idare eylemek için, hattâ dürbin istimaline bile hacet yoktur.

Birinci Ordu Akarçay'dan Dumlupınar'a kadar olan bütün düşman mevaziine taarruz edecekti. Süvari Kolordumuz bu taarruz grubunun sol cenahında bulunduğu fürceden içeri girecek ve düşman ordusunun arkasında icrayı faaliyet edecekti.

Vakıa ordularla bütün cephe üzerinde taarruz olunacaktı. Fakat ilk anda şu mühim noktalar düşünöldü: Afyon Karahisarı'nın garbında Kalecik Sivrisi vardır ve onun şimalinde 1310 râkımlı (Erkmen tepesi) vardır. Bu mevziler gayet mühimdir ve ondan başka bütün mevaziin kilidi mesabesinde olan ikinci mühim mevki daha vardı ki; ona (Tınas tepe) namı veriliyor; bu, Kalecik Sivrisinin takriben on iki kilometre kadar garbındadır ve bu silsilenin en mühim bir noktasıdır. Burasını iskat etmek istiyorduk. Bir de bu iki grubun arasında bir tepe vardır ki, (Belen tepe) deniliyor. Afyon Karahisar cenubundaki düşmanın mevzii aslisi başlıca bu noktalara istinadediyordu. Binaenaleyh bütün topçularımız ve Ağır topçularımız bu üç noktayı ateş altına alabilecek mevzilere konmuştur.

Arkadaşlar! Topçularımız o mevzilere gece geldiler ve karanlık içinde mevzi aldılar ve fecirle beraber bütün dünyanın gözleri açıldığı zaman, ateşe başladılar. (Maasallah sesleri) Kemali takdirat ve hürmetle buradan zikretmek isterim ki; topçularımızın o gün göstermiş olduğu maharet ve vukuf, bütün dünya topçuları için, misal olacak mahiyette idi. (Sürekli alkışlar) Hayatı askeriyemde bu kadar mükemmel bir topçu ve bu kadar mükemmel idare edilmiş bir touçu ateşi nâdiren gördüm. Topçularımız saat 4,5 te andahta başladılar; bilirsiniz ki; Top-

çulukta evvelâ ateş tanzim etmek için andaht yapılır. Yarım saat zarfında bütün bu cephe üstünde andaht tanzim edilmiş ve saat 5 te yani yarım saat sonra, bu saydığım nıkat üzerine şiddetle tesir andahtına başlanmıştır. Bu mevazi, çok ve çok müstahkemdi. Bu mevaziin kıymeti tedafüyesini en son tetkik eden bir İngiliz Erkânı Harbinin verdiği raporda, eğer Türkler, bu mevazii dört, beş ayda işgal ederlerse, bir günde iskat ettiklerini iddia edebilirler. Fakat Türkler, bu mevazii iskat etmek için, üç dört ay değil, bir gün de değil, kendisine yalnız bir saat kâfi gelmişti. (Şiddetli alkışlar)

REFİK B. (Konya) — İngiliz Ceberutunu da beraber iskat etti Paşa Hazretleri.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ (Devamla) — Saat 6 da Tınastepeye hücum vaziyetinde, hücum mesafesine yaklaşmış bulunan piyadelerimiz önündeki tel örgüleri kesmeye ve bertaraf etmeye lüzum görmiyerek; ayağını kaldırdı ve tel örgüsünden bacağını aşırarak atladı ve orada bulunan Yunan neferlerini süngüleri ile tamamen tepeledikten sonra, Tınastepe'yi işgal etti. (Medid alkışlar, yaşasın Türkler, sesleri) ve ben bu manzarayı seyrederken, bir suale cevap vermeyi hatırladım. Bu tel örgüleri nasıl geçebilirsiniz? diyorlardı. Oradakilerine dedim ki; işte böyle ayağını kaldırır ve geçerler. Bunu mütaakıp efendiler; saat dokuzda «Belentepe» düştü ve onu mütaakıp Kalecik Sivrisi düştü. Fakat bunun daha şimalinde 1310 râkımlı (Erkmen) tepesi hâlâ mukavemet ediyordu. Bunun sebebini izah edeyim:

Biz, ağır topçularımızı mevazie getirebilmek için yollar yapmaya mecbur olmuştuk. Bu muntakayı bilenlerce malûmdur ki; burası tekerlekli vesaitin hareketine gayri müsait bir yerdir, yol yoktur. Binaenaleyh ondan daha ilerisine yol yapabilmek için, mutlaka düşmanla çarpışmak lâzımgeliyordu. Son 1310 râkımlı tepe topçu ateşimizin tesirinden uzak idi. Orada taarruzlarımız tekerlek geçmediği için yalnız Cebel toplarıyla himaye edilmek mecburiyetinde idi. Onun için, mukavemet edildi. Bu nokta, o kadar çok mühimdir ki; düşman, bütün kuvvetiyle ve bütün vesaiti ile orasını elde tutmaya çalışıyordu. Tınastepe mevzii mühimminin Garbında taarruz eden kıtaatımız da, bâzı mühim noktalara, mühim mevzilere dâhil olmuşlardı.

Bu taarruz günü en sol cenahta bir fırkamız - 57 nci fırka - taarruzlarını teveh ederken, kuvvetlerini biraz yekdiğerinden uzakça bulundurmuş idi. Bu itibarla düşman üzerinde müessir bir tazyik yapamıyordu. O firkanın kumandanı Reşad Bey namında bir zat idi. Bu zatı çok eskiden tanıyorum. Muş'da beraber muharebe yaptık, Suriye'de çok muharebeler yaptık. Çok kıymetli bir askerdi. Şahsan bana çok muhabbet ve emniyeti vardı. Telefonla sordum: Niçin hedefinize vâsıl olmadınız? Dedim: Cevaben dedi ki; yarım saat sonra, bu hedeflere vâsıl olacağız. Halbuki maatteessüf yarım saatte bu hedefler istihsal edilememişti. Tekrar sorduğum zaman, telefonda Reşad Beyin son bir vedanamesini okudular. Orada diyor ki, - Yarım saat zarfında size o mevazii almak için söz verdiğim halde, sözümü yapamamış olduğumdan dolayı, yaşiyamam. -

Bu misali; Reşad Beyin o hareketini takdir etmek için söyleyemiyorum. Tabii öyle bir muamele ve öyle bir hareket bize şayanı kabul değildir.

Yalnız ordumuzda zâbitanın, kumandanların kendilerine verilen vazifeyi ifada gösterdiği tehâlükü ve hissi namusu söylemek isterim.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Türklüğünü göstermiş Allah rahmet eylesin.

GAZİ MUSTAFA KEMAL Paş. HAZRET-LERİ (Devamla) — Hakikaten ordumuzdaki zâbitan ve kumanda heyeti âliyesi yekdiğerine karşı böyle muhabbetle, hürmetle, emniyetle, itimatla merbuttur ve mafevkten aldıkları emri bir namus telâkki ederek, ifa ederler.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Hiç şüphemiz yoktur.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRET-LERİ (Devamla) — Efendiler! Düşman yakın takviye kıtaatını birinci hatta ithal etti ve Balmahmud üzerinden ve Afyon'dan dahi birtakım takviye kıtaatı celbetti ve ayrıca otomobillerle cerredilir toplar getirdi ve bizim elimize geçen noktaları tekrar istirdat için, mukabil taarruza geçti. Bu Tınastepe'nin garbında elde edilmiş olan mevazi hemen kâmilen düşman tarafından istirdadolundu ve Tınastepe üzerine teveh ettiği taarruzlar, bidayette askerlerimizin çok fazla mukavemeti ve bilhassa, (Belentepe) ye giren

kuvvetlerimizin; yandan, piyade ve topçu atesleri sayesinde bir an için tevkif olunabildi. Fakat düşman tekrar takviye kıtaatı aldı. Akşam üzeri bu Tınastepe kâmilen düşman eline geçti ve 1310 râkımli tepe sebat etti. Aynı zamanda düşman Kalecik Sivrisi ile Akarçay arasında Afyon Cenubunda, bir mukabil taarruz hazırlığına kalkıştı zannedilebilir. Hakikaten orada birtakım kuvvetler topladı ve bütün bu cephe üzerinde, Işıklar istikameti umumiyesinde, gayet kesif bir topçu hazırlığına başladı. Düşmanın böyle bir hareketi çok mâkul ve çok muhtemel idi. O kadar muhtemel idi ki, biz bu harekâta başlamadan evvel düşmanın bizim üzerimizde müessir bir hareketi olmak üzere, bunu kabul etmiştik.

Filhakika düşman, böyle Karahisar'dan Akşehir istikameti umumiyesine yapılan bir taarruzda muvaffak olduğu takdirde kuvayı asliyemiz Garp'ta kalmış ve diğerkuvvetlerden ayrılmış olabilirdi. Düşmanın bu kadar çok ehemmiyetli olan teşebbüsünü daha evvelden düşünmüş olduğumuzdan, ademimuvaffakiyete müncer etmek için, lâzımgelen her türlü tedabir de alınmıştı.

Onun için bu düşman teşebbüsü bizi ürkütmedi. Mamafih bu eihet üzerine ve bütün cephe üzerine teveccüh eden askerlerimizin şedid ve kahramanca taarruzları, düşmanı bu harekete girişmekten menetti, düşman böyle bir şey yapmaya cesaret edemedi.

Tınastepe'de düşman tamamen hâkim olduktan sonra, orada bulunan kuvvetlerimizden bir alay - ki ismini hürmetle ve takdirle yâdetmek istiyorum, 57 nci alaydır. - düşmana ateş istimaline lüzum görmeksizin süngüsünü takdı; düşman cephesine girdi. Bunun neticesi olarak, gece Tınastepe, çok derin ve muhkem bulunan Tınastepe baştan nihayetine kadar tekrar elimize geçti. (Alkışlar) 26 Ağustos akşamına kadar bu cephe üzerinde cereyan eden vakayı bundan ibarettir. Yani; Akarçay'dan Tınastepe'ye kadar uzayan mevazi üzerinde Kalecik Sivrisi, Belentepe ve Tınastepe elimize geçmişti.

Oradan sonraki mevazie kuvvetlerimiz dâhil olamamışlardı. Bunun Garbında icrayı faaliyet edecek olan Süvari Kolordumuz, malûmuâliniz Afyon'un Garbında Çayhisar vardır. Çayhisar'a kadar geldi. Daha ileri çok kuvvet geçirmek için, henüz zaman kendisine pek müsaade etmiyordu. Fakat süvari kıtaatımızın burada görülmesi derhal düşmanın nazarı dikkatini celbetti ve düşman bu-

na karşı Ayvalı - Kırka hattının Şimalinden Cenuba doğru, Garb'a müteveceih bir cephe almaya mecbur oldu. Harita üzerinde vaziyet mütalâa olunduğu zaman suhuletle görülür ki; bu vaziyet düşman ihatasının mebdedir. Düşman şarka ve cenuba müteveceih olduğu gibi, İzmir'e karşı, garba da bir cephe almaya mecbur edilmişti. Bu vaziyetle düşman kendi kendini bir kale içerisine koymuştur.

Diğer cephelerde, Afyon'un şarkındaki düşman mevaziine kuvvetlerimiz taarruz etmiştir ve orada bulunan düşman kuvvetlerini cenuba gelip muavenet etmekten menetmeye muvaffak olmuştur. Onun daha şimalinde düşman için, fevkalâde haizi ehemmiyet olan Kazuçuran namında kuvvetli bir mevzii müstahkem vardı. Oraya bizim bir fırkamız taarruz etti ve orasını aldı. Fakat düşman bu noktaya çok ehemmiyet verdiği için kışkırtılmı tekrar takviye etti. Mukabil taarruz yaptı ve bizim fırkayı oradan attı. Fakat aynı fırka tekrar şiddetle taarruz ederek aynı mevzii bir daha zaptetti. Bunun daha Şimalin'de hareket eden bir süvari fırkamız vardı; bu da (Döğer) istikameti umumiyesinde yürüdü. Her önüne tesadüf ettiği düşmana taarruz etti ve bu sayede düşmanın (Döğer) civarında bulunan üç fırkaları ihtiyat kuvveti yerinden kırdıyamadı. (Bravo sesleri.) Bunun daha Şimalin'de Seyyitgazi'ye yakın, (Hüsrev Paşa) mıntakası vardır. O mıntakada bulunan düşman kuvvetlerine taarruz eden kışkırtılmı, aynı zamanda Eskişehir Şark Cephesine taarruz eden kışkırtılmı düşmanın üç fırkasını tesbite muvaffak olmuştur ve bu taarruz eden kuvvetlerimiz oradaki düşmana nazaran dörtte bir nispetinde idi.

Kocaeli Grubunda da taarruz başladı. Kışkırtılmı, verilen vazifeyi muvffakiyetle ifa ediyorlardı. Menderes havalisindeki bütün kışkırtılmı dahi verilen vazifeyi muvaffakiyetle yapıyorlardı. Orada bir süvari fırkamız Uşak'ın garbına kadar ilerliyerek düşman hututu muvsalasını kat'etmeye başlıyordu. Binaenaleyh 26 Ağustos akşamı vaziyet bu idi. Eğer tetkik edilecek olursa bu netice şayanı memnuniyettir ve hakikaten Başkumandanlıkça şayanı memnuniyet görüldü. Çünkü şimalde ve Menderes'de düşman kuvvetlerini tam tasavvur ettiğimiz gibi bulunduğu yerlerde tesbit ettik ve sonra Afyon Karahisar garbindaki çok müstahkem bir hat-

tında en mühim nıkatı istinadiyesinden üç yer elimize geçti.

27 Ağustos için yapılacak yeni bir şey yoktu. Kışkırtılmı evvelce almış oldukları hedeflere bir an evvel vâsil olmak için, taarruzlarına devam edecekti. Nitekim öyle oldu. 27 Ağustos sabahı 1310 râkımlı Tepeye karşı doğrudan doğruya Dördüncü Kolordu Kumandanı Kemaladdin Paşanın huzuriyle gayet mahirane bir taarruz tertibolundu ve bunun neticesi olmak üzere, 1310 râkımlı (Erkmen) Tepesi düşmandan alındı ve buradaki düşman mağlup ve perişan bir surette şimale ve şimali - garbiye doğru atıldı. Bu suretle Kalecik Sivrisinden Tınastepe'ye kadar 12 kilometrelik bir gedik açılmış bulunuyordu.

Düşman cephesi burada yarılmıştır. Bunu mütaakıp, bu gedikten geçerek, düşmanı bırakmamak ve tekrar taarruz etmek üzere, hareket olundu. Aynı zamanda diğer düşman mevaziine karşı da teveh edilmiş olan taarruzlar tevidolundu ve bu netice ile artık düşman tarafında hututu müstahkemesinin emniyetle muhafaza edilememesi vaziyeti husule gelmiştir. Fihakika biraz sonra yekdiğerini mütaakıp Tınastepe'nin garbında bulunan mevazi dahi birer birer sükut etmeye başlamıştı ve Kaleciksivrisi cephesi dahi sükut etti. Gerek bu vaziyetten, gerek Afyon Karahisar'ın Şarkına teveh edilen taarruzların tesirinden orada bulunan düşman fırkaları dahi mevaziini terk ederek, Garba ve Garbi - Şimali'ye doğru çekilmeye mecbur olmuşlardı. 27 Ağustos günü öğleden sonra, saat beşte Sekizinci Fırkamız muzafferan Afyon Karahisar'ına girdi. Burada 20 - 22 kadar muhtelifil cins top alınmıştır. Karahisar'da da belki, henüz hesabı katisi bitmemiş olan mühimmat, esliha ve sair malzeme iğtinam olunmuştur. Yalnız düşman Karahisar'da ve ondan sonra her yerde yaptığı gibi derhal şehri ateşledi. Kışkırtılmının serian yetişmesi sayesinde yangının tevessüüne meydan verilmedi ve yanan yerler de bastırıldı. Bgün düşmanın mühim kuvvetleri mevkii müstahkemden atıldı ve artık açık sahra muharebesine mecbur edildi.

27 Ağustos akşamı vaziyeti şöyle mütalâa ettik : Düşmanın henüz Eskişehir grubu yerinde idi ve Döğer'deki ihtiyat fırkaları henüz tamamen istimal edilmemişti. Diğer cephedeki düşmanın kuvvetleri tamamen duruyordu. O

halde burada mağlûbettığımız düşmanın kuvveti dört ilâ beş fırkadan ibaret idi. Binaenaleyh düşman tekrar sol cenahını Eskişehir'e istinad ettirerek; onun cenubunda Döğer ve daha cenuba ininiz, Resulbaba sırtları vardır. Oradan garba gidiniz, burada Dumlupınar mevazii var; daha sonra Toklusivrisi mevazii vardır ki; düşman bu hat üzerinde çekilen kuvvetleriyle tekrar müdafaa edebildi. Zaten bu mevazide daha evvel inşa ve ihzar edilmiş ve tel örgülerle takviye olunmuş hemen hemen Afyon şarkında ve cenubundaki tahkimata müşâbih kuvvetli tahkimat vardı. Onun için en mâkul ve muhtemel olan hareket, düşman için, bu idi.

Binaenaleyh; düşmanı bu mevzide dahi mağlûbetmek için cenupta bulunan Birinci Ordu düşmanı sol cenahıyla kavriyerek, İzmir'e gitmekten menedecek surette taarruza devam edecekti. İkinci Ordu Şark'tan düşmanı kavriyerek, şimale. Kütahya üzerine gitmesine münaaat edecek surette taarruz edecekti. Artık ileriyeye geçmiş olan Süvari Kolordumuz da düşman kuvvetinin tamamen arkasında icrayı faaliyet edecekti. O gece düşündüklerimizi ertesi günü inayeti Hakla ve tamamen düşündüğümüz gibi, noktası noktasına tatbik etmek müyesser oldu. (Bravo sesleri.)

Birinci Ordu kıtaatı şimale hareketinde, düşmana birçok yerlerde tesadüf etti ve her tesadüf ettiği yerlerde, çok kanlı muharebeler devam etti. Meselâ Balmahmud şimali şarkisinde Köprülü vardır; bir fırkamız düşmanın orada bir fırkasını yakaladı. Gayet seri bir hareket neticesinde, düşman fırkası mağlûbedilerek, bütün eslihâsını ve otomobillerle cerredilir üç ağır topunu terke icbar edildi ve perişan bir surette Cankuyu istikametinde firar etti. Ondan sonra, Balmahmud İstasyonunda yine bir fırkamız düşmanın bir fırkasını yakaladı, muharebe ile mağlûbetti şimale attı; ondan sonra, Oğlanmezarı, Başkilise, Kumarıçiftliği, Akçeşehir, Bakırek, Tazılar cenubu - garbisi ve Toklusivrisinde düşmanla temas hâsıl oldu ve buralarda, eiddi ve mühim muharebeler oldu ve fakat bâzı düşman fırkalarının mukavemetine rağmen, nihayet mağlûbedilerek, şimale atıldı. Yalnız Toklusivrisinde bulunan düşman mukavemet ve sebat edebiliyordu.

İkinci Ordu dahi verilen cepheden garba yö-

rüyüşüne devam ediyor ve muharebeye temas arıyordu.

Bütün bu muharebat olurken, süvarilerimiz tamamen düşman kıtaatının gerilerinde olmak üzere, hareket ediyordu. Meselâ Olucak'ta ve Başkilise'de bazan piyade gibi ateş muharebesi yaptı ve fakat ekseriya kılncını çekti ve dörtlül düşman safları içerisine girdi. Arkadaşlar, süvarilerimizin burada gösterdiği hamaset tasavvurun fevkindedir ve gayrikabili tasvirdir. (Şiddetli alkışlar) Henüz muharebeye girmemiş taze düşman fırkalarını görür görmez süvarilerimiz tahammül edemiyorlardı, bunları tevkif etmeye imkân yoktu ve derhal kılncı çekiyor ve düşmanın içerisine dalıyorlardı. (Süreklî alkışlar) ve bir fırkanın içerisine girdikten sonra, ikinci bir düşman fırkası çıkıyor, onun da içine atılıyorlardı (Alkışlar) ve hakikaten bu kahramanlık sayesinde garba çekilmek istiyen düşman kıtaatı durmaya ve vaziyet almaya mecbur edildi ve o esnada bir taraftan piyadelerimiz ve topçularımız yetişti ve düşmanı tekrar muharebeye mecbur ettik. 28 Ağustos günü bu dediğim muhtelif muharebelerle geçti.

Bunun neticesinde yani 28 akşamı biz vaziyeti şöyle mütalâa ettik; artık düşmanın bu pek müsaidolan mevzide müdafaaadan ziyade, arka yollardan saparak, Dumlupınar mevziine gitmesi veya hut oradan Uşak mevziini tutmak istemesi lâzımgelir. Arkadaşlar! Burada düşmanın 4 neü, 5 nei, 9 neu, 12 nei, 13 neü, 1 nei, 7 nei fırkaları vardı; Yani ceman yedi fırkası vardı.

Bu meydan muharebesi esnasında, yalnız birinci ve yedinci fırkaları mağlûp bir halde, Dumlupınar garbına geçebilmişlerdir. Diğer beş fırkası bu dediğim çerçevenin içerisindedir kaldı. Dumlupınar'a geçen bu iki fırka, henüz düşmanın garbta taze bir halde bulunan ikinci fırkası ile birleşti ve bir fırka oldu.

Binaenaleyh; artık yapılacak şey, düşman kuvayı külliyesini İzmir'e çekilmekten, Şimal'e ve hiçbir yere gitmekten menetmek lâzımdı. Bunun için verilen emre göre, Birinci Ordu artık tekmiil kıtaatıyla Garb'a teveccüh edecek, düşmandan evvel Dumlupınar mevziini tutacak ve garba çekilmek istiyen düşmana taarruz edecek idi. İkinci Ordu keza, şimalden aynı düşmana taarruz etmek üzere, ilerliyecek ve süvari fırkaları Muraddağı ile Kütahya, Kediz şosesi mntakasında toplanacak, düşmanın şimali - garbiye

çekilmesine mâni olmak vazifesine devam edecekti. Döğer istikametinde ıerayı faaliyet etmekte olan süvari fırkamızı söylemiştim. O da Altıntaş'a celbolundu. Diğer cephelerde Eskişehir'de ve sair yerlerde bütün kıtaat verilen vazifenin ifasına devam edeceklerdi. Yani taarruzlarına devam ederek düşman tesbit edilecekti.

29 Ağustosta Birinci Ordu, Ulucak, Hamurköy, Çalköyü, Aslıhanlar üzerinden Dumlupınar'a gitmek istiyen beş düşman fırkasına temas etti ve cenubtan taarruza başladı. Dumlupınar Şark'ında Kızıleaköy'den Muraddağları üzerinde, Hasandede istikametine giden fırkamız da düşmanın Aslıhanlar'a gelmiş olan iki fırkasına tesadüf etti ve derhal bu iki fırkaya taarruz etti. Bunun üzerine düşmanın Dumlupınar yolu seddedilmiş oldu. İkinci Ordu da artık muharebe temasına gelmişti. Ağustosun 29 neu günü bu harekâta devam ile geçti.

30 Ağustosta vaziyet şöyle idi : Artık düşmanın beş fırkası Dumlupınar'a gitmekten menedilmişti. Kütahya istikametinden şimale gitmekten de menedilmişti. Yalnız kendisi için bir noktai necat kalmış idi ki, o da, Muraddağı şimalindeki Kızıltaşderesi idi. Bu dere ve bu derenin içi sarp patikalara malik bulunuyordu. Yani hareket müşküldü ve bunun da karşısında Süvari Kolordumuz bulunuyordu. Binaenaleyh düşmanın beş fırkası artık tamamen ihata edılmışti.

Ağustosun 30 neu günü bu ihata hareketini katî bir semere ile ikmal etmiş olmak için, muharebatı yakından temaşa ve sevku idare etmek muvafık görüldü. Bunun üzerine Erkânı Harbiyei Umumiye Reisimiz Paşa Hazretleri bizzat Şimal'e, İkinci Ordu cihetine ve Süvari Kolordusu nezdine gitti. Ben de aynı zamanda cenupta Birinci Ordu nezdine gittim. Birinci Ordu karar-gâhında vaziyeti icabedenlere izah ettim ve tek-mil, bütün kıtaatı seri bir taarruza teşvik ettim ve oradan da Dördüncü Kolordu Kumandanının yanına gittim. Vaziyet o kadar cazip idi ki; daha ileriye kadar gitmekten meni nefsedemedim. Çalköyü yakınında bir yere gittim. Burası düşmanın mevzi almak üzere bulunduğu bir yerdi. Oradan müşahedeme göre; Uşak'a dönen düşman kuvvetleri doğrudan doğruya Yunan Başkumandanı Tirikops'in tahtı emrinde olarak, Çalköy garbında Aydemir, Adatepe, Ağaçköy mevkilerinin teşkil

ettiği bir daire halinde idi ve arkasını da Kızıltaş deresine vermişti. Birinci Ordu kıtaatı da, bu daireyi şarktan ve cenuptan sarmış bulunuyordu. İkinci Ordu; şimaiden Çalköyü, Kırkpınar ve onun daha Garbından sarmış bulunuyordu ve süvarilerimize dahi oradan bu ihata hareketini vücuda getirmiş olan kıtalarla beraber sıkıştırma hareketi emrolundu ve artık hiçbir şeyden içtinaba lüzum kalmamışdı. Tekmil topçuların mümkün olduğu kadar yakından ve hattâ açık mevziden ateş etmelerini emrettim. Filhakika öğleden sonra bu düşman atesten bir daire içine alınmıştı ve gözlerimle görüyordum ki, düşman, şaşkınlık alâmi izhar ediyordu. Şimale, şarka, garba, cenuba başvuruyorlardı. Her taraf ateşle kapanmıştı, aynı zamanda piyadelerimiz atesten sarfınazar ederek, süngülerini taktılar ve bir an evvel düşman mevziine girmek için saldırdılar. (Alkışlar)

Bu son vaziyetten iki buçuk saat sonra süngülerimiz düşman göğsüne girmiş ve mesele halledilmiş bulunuyordu. Aynı zamanda gece hülûl ediyordu ve sanki zulmetileyil pek feci olan bu manzarayı enzarı cihandan saklamak için şitabediyordu... (Handeler ve alkışlar) Hakikaten arkadaşlar! Bu harb cephesini ertesi günü gezdiğim zaman teessürden men'i nefsedemedim. Bir asker için ve her hangi bir asker için, bu vaziyet mucibi teessürdür. Fakat Allah'ın bunlara bunu mukadder etmiş olmasına göre; burada bu vaziyete girenler asker değildir. Bunlar her halde caniler ve katillerdir. (Yaşa sadaları, alkışlar)

Artık düşmanın beş fıkrası, tabîi pek çok ziyata duçar olduktan sonra mütebakisi arzı teslimiyete başladı. Bu tesellüm muamelesi birkaç gün devam etti ve sonunda şuraya buraya başvurup kurtulmak imkânını bulamıyan Başkumandan Tirikopis de bakiyetüssuyuf ile teslim olacak adam arıyordu. Bittesadüf oralar da bir istihkâm mülâzimizimiz vardı. Ona haber göndermiş mülâzim efendi buyursun demiş ve derhal atına binmiş birkaç neferle beraber, dereye inmiş orada saffı harb nizamında bekliyen ordu bakıyesini görmüştür. Bunlar, derhal ceneralleri ve zâbitleri ve askerleri ile beraber, bu zâbitimizi selâmladılar ve arzı teslimiyet eylediler. (Alkışlar)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Samedanî bir komedyâ.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRET-
LERİ (Devamla) — Arkadaşlar; bu muharebe,
bu son safha cereyan ederken; şimalden Eski-
şehir, Seyitgazi tarafından bir düşman fırkası-
nın cenuba doğru gelmekte olduğunu gördük.
Bu vaziyet o kadar müheyyic ve müthiş idi ki;
bu fırkanın görülmesi bizi biraz heveslendirdi
ve behemahal gelmesini temenni ettik. Aneak,
bu fırka vaziyeti anlamış olacak ki; cepheyi de-
ğiştirdi, gaybubet etti. Sonra anladık ki; bu fır-
ka Kütahya istikametine gitmişti, fakat sonra
da anladık ki; oradan da (Gediz istikametine
teveccüh etmiş. Çünkü, her tarafta askerleri-
mize tesadüf eylemiştir, askerlerimizin taarru-
zuna mâruz kalmıştır. Biraz orada ve biraz bu-
rada mağlubolduktan sonra Gediz istikametine
geldi ve kitaatımız tarafından yakalanarak, ber-
taraf edildi. (Handeler) Bu fırka, düşmanın on
beşinci fırkasıydı. 30 Ağustos günü Toklu Siv-
risinde bulunan düşman, oraya taarruz eden kı-
taat tarafından tardedilmiş, Toklu Sivrisi ve
onun civarında ve garbındaki mevazi elimize
geçmişti. Fakat demin izah ettiğim gibi, düş-
manın o civarda bulunan ikinci fırkası, garba
çekilebilen birinci ve yedinci fırkalarla da bir-
leşerek, tekrar mukabil taarruza geçmiştir.
Orada zayıf bulduğu kıtamızı biraz da geri sür-
müştü. Fakat buradaki kitaatımız takviye edi-
lerek, ertesi gün bu üç düşman fırkası tekrar
mağlubedildi ve Uşak istikametine atıldı. Eski-
şehir'de bâzı ricat âlâmi görünmeye başladı.

Binaenaleyh, Ağustosun 31 sabahı vaziyet
şöyle mütalâa olundu : Düşmanın burada beş
fırkası imha veya esir edildiği gibi, düşmanın
mağlup üç fırkası İzmir istikameti umumiyesin-
de ricat ediyor, Eskişehir'deki düşman grupu,
bir fırkası ayrılmış olduğu halde, ricat âlâimini
gösteriyordu. Binaenaleyh, meydan muharebesi
hitam bulmuştu. Filhakika 26 Ağustos sabahı
başlıyan ve beş gün beş gece devam eden Afyon
Karahisar - Dumlupınar meydan muharebesi
hitam bulmuş ve düşman kuvayı asliyesi imha
edilmişti.

Arkadaşlar; bu meydan muharemesinin es-
nayı cereyanında topçularımızın, piyadelerimiz-
nin, süvarilerimizin, makinalı tüfeklerimizin,
tayıyarecilerimizin ve her sınıf askerlerimizin
gösterdikleri gayret ve kahramanlık her türlü

takdiratın fevkindedir ve bahusus askerlerimi-
zin Yunan ordusunun kalb ve vicdanına verdiği
dehşet haizi ehemmiyettir. O havf ve haşyet ve
dehşet buradaki mahvu muzmahil olan kıta-
attan başka bütün Yunan ordusuna sirayet et-
miş bulunuyordu. Mûtaakıp harekât bunun şah-
idi katîsi olmuştur.

Binnettece arkadaşlar, Yunan ordusunun vic-
danında ve fikrinde hâsıl olan bu havf ve haş-
yet bütün Yunan Milletine intikal etmişti.
(Kahrolsun, sesleri) O kadar ki; Adalarda bu-
lunan Yunanlılar Türk Ordusu geliyor, diye fi-
rara teşebbüs ediyordu. (Handeler) Arada de-
niz olduğunu unutuyorlardı. (Handeler) Ve fi-
rar edemediğinden ve firar edemeyeceğini anla-
dığından dolayı tecennün edenler vardı. Bina-
enaleyh, bu meydan muharebesi hakikaten düş-
manlarımız için çok kahhar ve mucibihavf ve
haşyettir. Bu muharebenin neticesi Yunanlılar-
ın ve Rumların kalbini sındırmıştır. Binaen-
aleyh, bu muharebeye (Rum sındığı) meydan
muharebesi demek, çok muvafık olur.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Darısı Büyük
Britanya'nın başına.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Kısmetin-
de varsa kaşığında çıkar.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRET-
LERİ (Devamla) — Şimdi bu suretle Afyon
Karahisar'dan İzmir'e kadar dört yüz küsur
kilometrelik mesafe mûtaaddit meydan muha-
rebeleri de dâhil olduğu halde Ordularımız ta-
rafından on beş günde kat'edilmiş ve millî or-
dunun bu müstesna kudreti hareketi bilhassa
şayanı tezkâr bulunmuştur.

Meydan muharebesinin hitamundan sonra
vaziyeti şöyle mütalâa ettik : Düşmanın İzmir
istikametine çekilebilen üç fırkası vardı. Bi-
rinci, ikinci ve yedinci fırkalar... Eskişehir'de
ve Kocaeli grupumuzun karşısında üç, dört fır-
ka kadar vardı. Bu fırkaların süratle çekilmesi
ve Mudanya'dan vapurlara binip İzmir'e götü-
rilmeleri pek mümkün ve muhtemel idi. Düş-
man için en doğru yol bu idi. Trakya'da ve şu-
rada burada bulunan kuvvetlerden de derhal
İzmir'e getirmek mümkündü.

Şöyle, böyle düşman belki, bu suretle sekiz
ilâ on fırka İzmir'in şarkında tophiyabilirdi ve
İzmir'in şarkında hakikaten, dar, sarp ve kuv-
vetli arazi vardı. Bu kuvvetlerle böyle bir mev-

zii müdafaa edebilirdi ve böyle yapmaları lâzım gelirdi. (Handeler)

Akıl ve ferasetin ihtar ettiği bu şeyi, Yunanlıların yapacağını da kabul etmek lâzım idi ve artık ordularımızı bu noktai nazardan sevk ve idare ediyor idik. Yani Birinci ve İkinci ordular, kuvayı asliyeleriyle ve Süvari Kolordusu bilâtevakkuf da İzmir'e kadar takibatına devam edecekti; düşmanın durmasına ve tertibat almasına vakit bırakmıyacak idi ve bu harekât, bütün ordu ile ve bütün ağır topçusu ile ve bütün vesaiti ile birlikte icra olunacak idi. Ordu, düşmana her nerede ve her hangi bir yerde tesadüf ederse, behemehal ve derhal vuracak, derhal mağlûbedecekti. Ordu, bu emir dairesinde yürüdü. Diğer taraftan da Eskişehir'den ve Kocaeli Grupumuzun karşısından kürtulmuş olan düşmanın dahî ricatini, izmihlâle tebdil etmek arzu ediliyordu. Bunun için; zaten Eskişehir'den taarruz ve düşmanı takibeden kuvvetlerimizi; Kütahya üzerinden gönderdiğimiz süvari ve piyade kuvvetleriyle takviye ettik. Bu kuvvetler; doğrudan doğruya İnönü'ne tevcecüh etti ve filhakika, orada, Eskişehir'den çekilen düşman ile temas etti ve cereyan eden muharebede düşman mağlûboldu ve Bursa istikameti umumiyesinde ricate başladı.

Daha şimalde de şayanı tezkâr bir harekât vardı, şöyle ki, Kocaeli Grubu Kumandanı, bizzat idare etmek üzere tertibettiği bir müfreze ile Gemlik ile İznik gölü arasındaki dar ve çok kuvvetli düşman mevziine atıldı ve mevzii parçaladı. Doğrudan doğruya Eskişehir'den çekilen düşman kuvvetlerinin hattı ricati üzerine en mühim ve katî tesiri icra etti. Bu harekâta karşı, Eskişehir istikametinden gelen düşman, çekilmekten başka bir şey düşünemiyordu. Yalnız çekilirken büsbütün mahvolmamak üzere, şurada burada bilhassa Keşişdağı ile İznik Gölü arasında, senelerden beri mevcudolan ve her sene biraz daha takviye ettiği mevziine çekildi ve orada durdu ve Gemlik ile İznik arasındaki cepheyi derhal takviye etti.

Arkadaşlar; Birçok teferruat ile sizi yormak için İzmir istikametindeki umumi taarruzun bütün teferruatını söylemeyeceğim. Yalnız düşman; Dumlupınar'dan sonra Uşak istikametinde, Alaşehir'de, Salihli ve Ahmedli'de ve Kasaba'da ve en nihayet, İzmir'in şarkında Nif'de durmaya teşebbüs etti. Bir taraftan da

İzmir'e hariçten kıtaat getiriliyordu. Fakat her durmak teşebbüsü arz ettiğim tertibatımız sayesinde, derakap taarruzumuzla karşılanmış, düşman her tavakkuf teşebbüsünde, bir defa daha mağlûbedilerek, çekilebilmekten menedilmiştir. Yani düşman ordusu çekilememiştir.

Arkadaşlar! Muharebeyi kabul eden düşman aksamı, sağa sola dağılmıştır. Çekilen kıta yoktur. Yalnız birtakım firariler vardır. Nihayet; ordularımız 9 Eylülde İzmir'e takarrubetti ve o gün öğleden evvel saat onda süvari ve piyadelerimiz aynı zamanda (İzmir) e girdi. Biz bu manzarayı İzmir'in şarkında bir «Belkahve» vardır. - Belki içinizde bilenleriniz bulunur - oradan, İzmir körfezinin sathına inikâs eden bir irtisam halinde seyrediyor idik. Ertesi gün doğrudan doğruya İzmir'in içine girdik ve Hükümet konağına yerleştik. (Elhamdülillâh sadaları, alkışlar)

Diğer taraftan Bursa istikametinde çekilen ve Keşişdağı ile İznik arasında tutunmak isteyen düşman da mağlûbedilmiş ve Bursa istikametinde takibedilmiştir. Orada da 9 Eylül akşamı, Bursa Şarkında müdafaa etmek isteyen düşman dümardları atıldıktan sonra; Bursa'ya kıtaatımız girmiş bulunuyordu. Burada mağlûbolan düşmanın 11 nei fırkası vardı; iki müstakil piyade alayı ile takviye edilmiş olduğu halde... Bir de onuncu ve üçüncü fırkaları vardı. Demin arz etmiştim ki; düşmanın Şimal grupuna mensup 15 nei fırkası aşağıda, (Gediz) havalesinde perişan olmuştu.

İzmir'e girdikten birkaç saat sonra, yeni bir faaliyetin temasına girdiğimizi anladık. Hakikaten; Menderes civarındaki iki alay kadar düşman kıtaatı toplanmış, İzmir'in âkibetinden bihaber olacaklar ki; Seydi köyü üzerinden, cennuptan İzmir'e geliyorlardı. (Handeler) Bunun arkasından da bizim Üçüncü Süvari Fırkamız takibedyordu. Nihayet İzmir'in civar mahallelerine girdikten sonra bizim orada olduğumuzu haber aldı ve derhal istikbal için, gönderilen piyade ve süvari kıtaatımızla kısa bir muharebeyi mütaakıp iki alay olduğu gibi teslim olmayı tercih etti.

Demin de arz ettiğim gibi, kıta halinde çekilen düşman yoktur. Fakat, firar eden düşman efradı vardır. Firariler İzmir'e geldikleri vakit oradaki vapurlar - vapurun içerisindeki lerin heyecanı ile olacaktır ki - durmaktan sar-

finazar etmişler ve çekilip gitmişlerdir. Binaenaleyh bu zavallılar Urla şibihceziyesine sarmaya mecbur oldular ve bunun için de Urdayı, Çeşmeyi temizlemek üzere bâzı kıtaatı memur ettik. Çekilen bu perişan efradın, denizden Yunan donanması tarafından himaye edilmesi üzerine bâzı yerlerde durur gibi oldular, bunlar tekrar parçalanarak, nihayet 16 Eylülde bu istikamette en son Yunan firarileri, Yunan neferleri kendilerini ya denize, ya vapura veya sandala atmakla memleketimizden çekilmiş oldular. (Alkışlar)

Şimalde harekât şu suretle inkişaf ediyordu: 9 - 10 Eylülde sonra düşman doğrudan doğruya Bursa üzerinden takibatta bulunan kıtaatımızla tazyik ediliyordu. İznik Gölünün garbindan Mudanya istikametinde yürüyen kuvvetlerimiz düşmanın orada bulunan on birinci fırkasıyla 47 ve 55 nei müstakil piyade alaylarına temas etti. Bu düşman vapurlara binmek gayrimümkün olduğuna kaani olacak ki; başında fırka kumandanı olduğu halde (202) zâbit ve (6 000) nefer ve teknil bataryaları ve bütün depolariyle beraber teslim oldu. Ondan sonra kurtulabilen üçüncü ve onuncu fırkalar. Burada işini bitiren kıtaatımız bunların peşine düştü ve Bandırma istikametinde takibetti. Bu taarruzumuzu tevkif etmek için, evvelâ, Bandırma şarkında teşebbüs ettiği müdafaya muvaffak olamadı, mağlub oldu ve çok zayıat verdi. Nihayet Kapıdağ Şibihceziyesinin içine girmekle tahlisi nefsedeceğini zannetti. Mamafih takibatımız neticesinde pek azı buna muvaffak olabildi. Ayın on sekizinde bu fırkalardan yalnız iki piyade alayı oradaki vapurlara binebildiştir. O halde düşmanın 3 neu, 10 neu ve 11 nei fırkalarının da âkıbeti anlaşılıyor. 15 nei fırkanın âkıbetini gördük, diğer beş fırkanın macerasını da gördük. Diğer üç fırkanınkini de gördük. Arkadaşlar! Bunları cemederseniz, on iki eder. Zaten Anadolu'da bulunan Yunan fırkalarının adedi de on ikiden ibarettir.

Harekâtın teferruat ve tafsîlâtından sarfinazar ettim, faakt bir şeyi tekrar etmek lâzımgelir. O da şudur: Bu düşman çekilirken, uğradığı her yeri yakmış, yıkmış ve âciz, müdafasız ahaliyi, kadınları ve çocuklarımızı öldürmüş ve ihrak eylemiştir. (Kahrolsun, sadaları)

Bu müthiş faciayı kemali lânet ve nefretle yâdetmek lâzımgelir. (Lânet olsun!, sesleri)

REFİK B. (Konya) — Üzerimize musallat edenler utansınlar.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRET-
LERİ (Devamla) — Arkadaşlar biz bu harekâtı, neticesini tamamen bilerek yaptık, bütün bunlar belki bütün cihana hayret verecek mahiyettedir. Onun için, ordumuzun kudretini anlamayan veya anlamaktan âciz olanlar bu muazzam eseri gayrimuntazır bir tesadüf eseri gibi göstermek istiyorlar. Fakat hiçbir vakit öyle değildir. Harekât bütün teferruatına kadar tamamen düşünülmüş, tesbit olunmuş, ihzar edilmiş, idare edilmiş ve intacedilmiştir. (Sürekli alkışlar)

Düşman ordusu taarruzumuz karşısında, bu felâkete duçar olmamak için ne yapmak lâzımgelirse hepsini yapmaktan geri durmamıştır. Hakikaten, Ordumuzun öyle hareket edeceğine ve böyle kahhar bir netice alacağına benim kanaatim vardı.

DURAK B. (Erzurum) — Meclisimizin de vardı, Paşam.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRET-
LERİ (Devamla) — Kemali hürmet ve tebcil ile zikretmek mecburiyetindeyim ki; doğrudan doğruya harekâtı askeriye ile alâkadar ve bunu ihzar ve idareye memur olan her üç zat da benimle tamamen hemfikir idiler. Zikretmek mecburiyetindeyim ki; Aynı kuvvet ve kanaat ile bana iştirak eden bu zevattan birisi Muhterem Erkânı Harbiyei Umumiye Reisi Feyzi Paşa Hazretleridir. (Alkışlar) Diğer Garp Cephesi Orduları Kumandanı İsmet Paşa ve üçüncüsü de Müdafaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa Hazretleridir. (Alkışlar)

Ordu Kumandanları paşalar hazretatı ile Kolordu ve fırka kumandanları harekâtı büyük bir cesaret ve maharetle idare etmişler ve diğer bütün cüzütam kumandanları da şayanı gıpta ve sitayiş bir hissi fedakâri ile ifayı vazife eylemişlerdir.

Bu harekete başlamadan evvel, yani en son gün başda bulunan zevat ile birbirimize dedik ki; taarruz edeceğiz, bilâfâsıla takibedeceğiz ve düşmanı imha ederek, nihayet behemehal muvaffak olacağız.

Bu kanaate sahibolmayanlar da vardı. Arkadaşlar, bu kanaate sahibolmayanlar değil; Ordumuzun yerinden kumıldayamayacağı ve taarruz kabiliyetinden mahrum olduğu zehabına kapılan bâzı kimseler de vardı, belki de bu zehap ve bu sözlerin telâffuz edilmiş olması düşmanlarımızı çok ümitlendirdi. Belki de isabet oldu. Fakat bugün tahakkuk eden netice nin tarihimize kuvvetle şeref bâşsolmasına delâlet etmiş olduklarından dolayı, onlara da ayrıca teşekkür etmek lâzımgelir. (Handeler)

Arkadaşlar; demin de arz ettiğim gibi biz teşebbüsâtı siyasiyede son noktaya geldiğimize kaani olduktan sonra bu harekete başladık. İzmir'e muvasalâtımızda ordu tekrar siyasete temas etti. Arzu buyurursanız - Tabii esası Hariciye Vekâletine ait mesailendir - Yalnız orduya temas eden noktayı izah edeyim. İzmir'e girdiğimiz zaman orada bir İtilâf donanması vardı, İngiliz Amiralinin ahtı kumandasında olmak üzere... Bunlar benimle temas gelmediler ve gelmek de istemediler. Yalnız orada bulunan Birinci Ordu kumandanıyla temas ettiler ki; temalarının mahiyeti şu idi: Orada bunların tabii tebaaları vardı. Onlar hakkında bir emniyet istihsal etmek istiyorlardı. Yalnız İngiliz Amiralinin Birinci Ordu Kumandanı ile yaptığı mülâkat belki münasekatı siyasiyenin mebd-i telâkki edilebilir. Bu amiral Birinci Ordu Kumandanına şu suali sormuştur:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Büyük Britanya Hükümetine karşı vaziyeti nedir? Yani hali harbde mi? hali sulhde mi telâkki ediliyor? «Bunun üzerine kumandanımız da şu suretle mukabelede bulunmuştur:» Bu suale cevap verebilmekliğim için evvelâ; Büyük Britanya Hükümetinin Türkiye Büyük Millet Meclisi hakkında vaziyeti nedir? Bizimle hali sulhde mi? Yoksa hali harbde midir? «Amiral, münasebatı siyasiyenin mevcudolmadığını ve bunun iadesi lâzımgeldiğini söylemiş, kumandanımız da, evet; münasebatı siyasiyenin şayanı arzu olduğunu, fakat bunun iadesi için, eşkâli mahsusa bulunduğunu - yani formalite - ve bunların ise ancak iki hükümet arasında yapılabileceğini söylemiştir. Hüsnüniyetle cereyan etmiş olan bu mükaleme neticesinde; fiilen hali harbde olmadığımız fikri tarafeynce kabul edilmiş oluyor. Fakat onu mütaakıp orada bulunan bir

İngiliz - ki vaktiyle Kõnsolos imiş - beni görmek istedi. Bittabi kõnsolosların muamelâtiyle veya hut kõnsolos gibi, ifayı vazife ettiğini iddia edenlerle orada ifayı vazife eden valimiz görüşebilirdi. Fakat bu zat mutlaka beni görmek istedi. Ben de en nihayet kabul ettim. Kendisi birtakım teminat istemiye kalktı ve müfritane birtakım tekliflerde bulunuyordu. Tabii kendisini iddia ettiği gibi, tanımakta mâzur idim. Zira hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisince mu-saddak bir muamele cari değildi, o bütün bunlardan muğber olarak bana dedi ki: (Siz İngiltere Hükümetine ilânı harb mi ediyorsunuz?) Münasebatı siyasiye iade edilmiş değildi ki, yeneden ilânı harb olsun! Maahaza bu sözlerin tetisi bir suitefhheüm hâsil etti ve bu zat bunun üzerine şuna, buna gitmiş ve bilhassa Amerikalılara da ilânı harbten bahsetmiştir. Bunu mütaakıp idi ki; İngiliz Amiralinden bir mektup aldım. Diyordu ki:

«Kõnsolosumuzu kabul etmiş ve kendisine harbe dair sözler söylemişsiniz Halbuki Birinci Ordu kumandanı ile aramızda buna dair bir kelime ifade edilmemiştir. Hakiki fikrinizi öğrenirsem Hükümetime bildireceğim.»

Ben buna cevap verdim. Birinci Ordu Kumandanı ile Amiral arasında cereyan eden mükâlemeye benim de iştirak ettiğimi söyledim. Yani aramızda münasebatı siyasiye yoktur, avdeti şayanı arzudur. Bu fikre iştirak ettim ve cevap verdim. Benim bu cevabım, İngiliz Amiralince mucibi memnuniyet görülmüş. Yalnız, ben onun mektubunu hususi telâkki ettiğim için, hususi cevap vermişim. O ise, mektubunun hususi olmadığını ve İtilâf Devletleri namına olduğunu, mektubumu götüren zâbite söylemiş ve ilâveten demiş ki : «Bunu alâkadâr devletlere yazacağım, alacağım cevabı bildiririm». Ondan sonra idi ki: Ceneral Pelle; benimle mülâkat etmek istedi ve İzmir'e geldi. Ceneral Pelle, nimresmî bir vaziyette geliyordu. Fakat tabii Hükümeti tarafından gönderilmiş olduğuna şüphe yoktur. Bilhassa harekâtı askeriyemizin Çanakklâe ve İstanbul istikametlerinde, kendilerince bitaraf telâkki ettikleri bir mıntakaya, dâhil olmamasını söyledi. Halbuki şimdiye kadar Hükümetimize mıntakai bitarafiden bahsedilmemiş ve Hükümetimizce böyle bir mıntaka hududu kabul edilmiş değildi.

Bu itibarla ben kendisine öyle bir muntakaya karşı ademi malûmat beyan ettim ve düşmanı takibetmek için, yürümeye mecbur olduğumuzu söyledim. Ondan sonra idi ki: Mösyö (Franklen Buyyon) dan hususi bir telgraf aldım. Mösyö (Franklen Buyyon) benim şahsi arkadaşımıdır ve o sıfatla benimle görüşmek istiyordu. Kendisini İzmir'de görebileceğimi cevaben bildirdim. Filhakika İzmir'e geldi. Geldikten sonra anlaşıldı ki; Mösyö (Franklen Buyyon) Fransa Hükümeti tarafından ve İngiltere ve İtalya hükümetlerinin de inzımanı muvafakati ile benimle mülakat etmeye geliyordu. Bu esnada arkadaşlar; yani ordularımız İstanbul ve Çanakkale üzerinden geçerek Trakya'da dahi düşmanı takibetmek ve mağlûbetmek ve hududu millîmizin müntehasına kadar vâsıl olmak sırasında idi ki; Hükümetimize iblâğ olunmak üzere bir sureti Hariciyeye, bir sureti de Başkumandanlığa verilen ve muhteviyatı tabii manzuru âlileri olan nota geldi. Bu nota, esashi olarak, iki noktayı câmidir : Biri, harekâtı askeriyenin tevakkufuna mütaallik, yani sırf harekâtı askeriyeye aittir. Diğeri sulha, konferansa aittir. Ben, yalnız ciheti askeriyeye taallük eden noktasına temas edeceğim. Tabii Hükümetimiz bu notaya cevap verecektir. Askerî kısmında talebolunan şey, harekâtı askeriyenin tevakkufuna ait idi. Halbuki biz, hududu milliyemize kadar, aksamı memalikimizi düşmandan tathir etmek mecburiyetindeyiz. Fakat mutlaka bunu harb ve darb ile de yapmaya heveskâr değiliz. Meclisinizin ve Hükümetinizin noktai nazarı mutlaka muharebe etmek, mutlaka kan dökmek ve makasidi milliyemizi süngü ile istihsal etmek değildir. Binaenaleyh; 1914 hududumuza kadar Trakya'daki düşman kıtaatı çıkarılırsa fazla bir harekât yapmaya ihtiyâç hâsıl olmaz. Boğazlar meselesine gelince; Misakı Millîmizde musarrah olduğu gibi, Boğazların serbestisini talebedenlerden birisi ve belki de birincisi biziz. Binaenaleyh Boğazların da serbestisini ihlâl etmek için bir tasavvurumuz mevcut değildir. İşte bu mülâhazata binaen notada zikredilen askerî konferans Başkumandanlık muvafakat etmiştir. Bu Mudanya Konferansında tesbit olunacak şeyler arz ettiğim gibi Trakya'nın tahliye olunup bize devir ve teslim edilmesidir. Buna mukabil biz de ordularımızı Boğazlardan uzak bulunduracağız. Bunun şekil ve

teferruatı Başkumandan namına salâhiyeti fevkalâdeyi haiz olarak içtimaa gitmiş olan Garp Cephesi Orduları Kumandanı İsmet Paşa ile diğer generaller tarafından tesbit olunacaktır. Her halde Trakya'nın bir an evvel tahliye edilmesi lâzımdır. Çünkü Yunanlılar Anadolu'da tahliye ettikleri yerlerde olduğu gibi, orada da icrayı mezalim ediyorlar. Kitâller yapıyorlar, tahribat icra ediyorlar.

Malûmuâliniz olduğu üzere, son günlerde Yunanistan'da ihtilâl, isyan çıkmıştır. Hercümerc vardır. Binaenaleyh dindaşlarımızı bir an evvel kurtarmak mecburiyetindeyiz. Orayı derhal tessellüm etmek bir tedbiri âcildir ve Düveli Müttefikânın da bu hususta bize yardım etmesini ve bu meselenin tesriini ve teshilini rica ettik. Bu esasat üzerine dünden beri Mudanya'da müzakerat cereyan etmektedir. Neticesini anlayacağız.

Arkadaşlar! Üç seneden beridir, yolunda çalıştığımız ulvi ve mukaddes maksat, milletin umumi ve müşterek gayret ve himmetiyle elhamdülillâh tahakkuk ediyor. (Elhamdülillâh sadaları)

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Himmeti âlinizle.

GAZİ BAŞKUMANDAN MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ (Devamla) — Bizi istediklerimizden menedecek ortada hiçbir mâni kalmamıştır. (Alkışlar) Tafsil ettiğim veçhile; düşman ordusu kâmilen imha edilmiştir. Yunan ordusunun en son neferinden dahi Anadolu'muz tathir edilmiştir. (Alkışlar) Kahraman askerlerimizin süngülerinden canlarını kurtaranlar, cihana karşı ebediyen hacil olacak bir süratle aneak firar etmişlerdir. (Şiddetli alkışlar) Bu firariler, asker değil, fakat haydutlar, canilerdir. Demin de arz ettiğim gibi, her geçtikleri yerde müdafaasız bir halde bulunan kadınlarımızı, çocuklarımızı, ihtiyarlarımızı kesmişler ve yakmışlar (Kahrolsun! sadaları), (Lânet! Sadaları) Birçok mâmurelerimizi ateşlere vermişler ve harabezara çevirmişlerdir. Bu zulüm ve vahşetin tesirini, bütün cihanı insanîyet ve medeniyet, ümidederim ki, hissedecektir. Arkadaşlar, Kral Kostantin'in memleketimizin en zengin ve en mâmur yerlerine dikilen gözleri bugün yine - kendi canı askerleri tarafından atıldığı mahpesinde - kan ağlıyor. (Kahrolsun sesleri) Sevgili milletimizin hiçbir zaman zincir altına girmeyecek olan hürriyet ve istiklâline göz diken,

suikasdetmek istiyen Yunan milleti, bugün baş-tan aşağıya kadar isyan ateşi içinde matem saat-leri yaşıyor. (Daha berbadolsun sesleri)

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — İstanbul'daki efendisi ne yapıyor acaba?

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ (Devamla) — Ve endişei ferda ile perişan bir haldedir. Görüyorsunuz ki; bize yapmak istedikleri bütün felâketleri cenabi hak onların başına teveih etti. Cenabı Allah'ın adaletinin bu kadar vazih tecellisine hep beraber hamdüsena edelim. (Hamdolsun sesleri)

Arkadaşlar, bu Anadolu zaferi tarih arasında, bir millet tarafından tamamen benimsenen bir fikrin ne kadar kaadir ve ne muhi bir kuvvet olduğunun en güzel misali olarak, kalacaktır. (Şiddetli alkışlar) Önümüze dikilen bütün mevani birer birer yıkıp aştıktan sonra, bugün artık Misakı Millînin çizdiği hudutlar dâhilinde, mesut, müreffeh ve hür yaşamak için, her ne lâzımsa, bunların hepsini istihsal edeceğiz. (Alkışlar)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Yaşa Halkçı Fâtil!

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİ (Devamla) — Düşman elleriyle viran olmuş ve milletimiz tarafından her köşesini kurtarmak için seve seve can verilmiş ve çocuklarımızın kanı ile sulanmış olan yurdumuzun ufkunda artık sulhün tatlı güneşi gecikmiyecektir. (İnşallah sadaları)

Arkadaşlar; milletimiz, tek bir adam gibi, gösterdiği sarsılmaz vahdet ve gayret sayesinde bu muvaffakiyeti ihraz etmiştir. (Tesekkür ederiz, varol sadaları) Milletimizin sulh işlerinde de, sulhtan sonraki işlerde de aynı himmet ve gayret ve vahdeti göstererek; bu zaferi itmam edeceğine şüphe yoktur. (Hiç şüphe yok sesleri) Bu zafer, bize bir imkân bahşediyor. Biz bu imkânı; memleketimizin, milletimizin münevver, mesut ve müreffeh istikbali için kullanacağız. (İnşallah sadaları)

Arkadaşlar; sözlerime hitam vermeden evvel kemali iftihar ile şunu arz edeyim : Bu hareketi yapan bir ordunun babalarından ve analarından ibaret olan milletimiz bütün cihana karşı en yüksek mevkii hürmeti ve mevkii izzeti kazanmıştır. Milletimiz, bîperva iftihar edebilir. Bu, en kuvvetli şeraitle hakkıdır. Ve ben, böyle bir milletin

âeiz bir ferdi olmakla en büyük saadeti hissediyorum. (Medit alkışlar) Bu muharebe meydanlarında, emsalsiz kahramanlıklar ve şahamet göstermiş zâbitlerimizin, neferlerimizin ve kumandanlarımızın her biri ayrı ayrı bir menkıbe, bir destan teşkil eden harekâtını kemali tebeille ve hürmetle ve takdirle yâdediyorum. (Alkışlar) Bu şahamet meydanlarında rahmeti rahmana kavuşan şübedamızın muazzez ervahına hep beraber fâtihalar ithaf edelim. (Kaimen fâtihalar ithaf edildi) Arkadaşlar; en son sözüm budur. Şahamet meydanında ölenlerin analarına ve babalarına tâziyeler değil, fakat tebrikâtımızı isâl edelim. (Şiddetli alkışlar)

ŞEREF B. (Edirne) — Efendiler; Reisi Muhterememiz Gazii namıdarın harekâtı askerîye hakkında bize verdiği şeylerden salâhiyettar bir asker olmamak hasebiyle, bittâbi anladığım bir söz vardır. O da milletin azim ve imanını temsil eden Mehmedîk süngüsünü taktı, Türk Vatanına haksız saldıran alçak, canî düşmanı denizden ötesine attı. Efendiler, üç senedir şu Meclisin sakfı vâzii altında toplanıp elele vererek, acı, tatlı birçok günler geçirdik. Başkumandanımızın burada bütün tafsilâtıyla anlattığı şeyden ben bir şey anladım. O da Hak'tan doğan kuvvetin önünde eğilmeyecek dünyada hiçbir şey yoktur. Biz, dünyada dâvaların en haklı olan Türk dâvasını müdafaa ederken, hiç kimseye taarruz etmedik, hiç kimsenin hakkını çiğnemedik. En gür, en imanlı seslerimizle bütün dünyaya bağırılmış ve nihayet Koca Gazinin burada dediği veçhile, Dahiliye Vekilimizi vâzi bir surette sessiz Avrupa'ya gönderdik. Dimâi mâsumenin akmaması yollarını aradık. Bütün bu mesuliyet tamimiyle buna bais olanların sırtında olmak üzere harbe başladık. Allah'a hamdolsun! Muzafferin gayemize mazhar olduk. Bunun için, benim de şahsi bir şeyim varsa o da; şimdi Trakya sahillerinde, Trakya'da yürümekte olan ve orada yerleşmekte olan Ordumuzun Al Sancağını Türk'ün mefahiri olan Sultan Selim'in üzerinde artık bir gün evvel görmektedir. Ben bütün hamiyetkâr Başkumandanımızın ve Şanlı Ordumuzun kâffesini selâmlarken, efendiler Türk tarihinden örnek alırken, Koca Hızır'ın yaptığı gibi, aynen o nümuneyi temsil eden Şanlı Ordumuza bütün hürmetler, selâmlar ithaf eder ve mübarek vatan için canını veren bütün şehitlerin analarına, babalarına Baş-

kumandanımızın dediği gibi. hürmetler, tebrikler takdim ederim. (Alkışlar)

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendiler; en sevgili Reisimiz Başkumandan Paşa Hazretlerinden az zaman ayrıldık. Fakat, bu az zaman zarfında bize ne derece azim meserretler verici beşaretlerini dinledik. Kendilerine en hâr samimî hürmetlerimi takdim ederken, zannediyorum ki; buna bütün arkadaşlarım da iştirak eedrler. (Hay, hay, sadaları) Efendiler: Türk köylüsü Harbi Umumiden çıkmış ve henüz yaralarının kanları akarken, o kanlı yarasına hançer saplıyan hain düşmanın harekâtını hatırıma getirmek isterim. Millî mefkûrenin rehberi olan Gazi Paşa Hazretleri bugün bu ordunun kumandanlığını kabul ettiği gibi, millî mefkûrenin rehberliğini de kabul etmiştir. Kulaklarım pek alışkın idi :

Bizim en felâketli günlerimizde beşaretaver beyanatı ile bizi sevindiriyordu. Felâketli günlerimizde kendilerinden dinlediğim sözler ile şimdi söylenen sözler arasında hiçbir fark görmüyorum. Ankara'nın etrafında isyanlar, düşmanın tuğyanları. İsmir yangınları karşısında ne kadar soğukkanlılıkla idarei kelâm ediyorlarsa; bugün şan ve şerefle milletin âmâlini istihsal ettiği zamanda bile, aynı lisan, aynı ifade.. Ne büyük, ne âzametli bir ruh! İşte efendiler! Bu milletinden aldıkları ilhamın bihakkin tecellisini göstermekle bahtiyar olduğunu buradan bir defa daha ilâveten arz eylerim. (Alkış) Harbi Umumiden sonra, Türk köylüsü kılıncaı bırakmış, sabanına sarılmıştı. O hiçbir şey istemiyordu. Yalnız diğer milletler gibi, refahını temin ederek, kendi kudretiyle yaşamak istiyordu ve âlemi medeniyetin irfanından istifade etmeyi kendisine şiar ittihaz edinerek, kendisini her türlü tazyikten âzade görmek için, feryadediyordu. Fakat efendiler; bu millete hakkı hayat tanımayan bâzı milletler hücum ettiler. Pişdar olarak, Yunanlıları gönderdiler. O kanlı ellerin yakmadığı evler; yıkmadığı ırzlar kalmadı, bu zavallı memleketin işgal edildiği noktalarında. İşte bu millî tuğyan en nihayet kendilerinin zulmünü boğdu. İşte biliyorsunuz, müdafâadan mahrum olan sahillerinizi bombardıman ederek, vicdanı beşeri tazyik et-

tikleri gün bunun bu neticeye müncer olacağımı o gün, yine buradan arz etmiştim; hakkın zulme galebe çalacağına ve bu zulmün nihayet bulacağına imanı kâmilimiz vardı. Biz bu neticeyi istihsal ettik. Çok güzel buyurdıkları veçhile, bu harb sahnesi bitti. Bundan sonra yaşamak sahnesi geldi. Bir çelik çember içerisindeyiz. Hiçbir düşman tecavüz edemeyecek. Türk köylüsünü tebrik ederim ki; bundan sonra artık kendi sabanına sarılarak gayesinin istihsalı için ve arzusu dairesinde yaşamak için kendisine meydan verilmiştir. Refah kapıları açılmıştır. **Evet, bugün bu zaferi bize tebşir eden Başkumandan rica ederim ki; çiftçinin başında yine o zekâları sayesinde bu cihan iktisadiyatında yine rehberlik ederek, yine muzaffer olduğumuzu burada bir daha tezkâr etmelerini Cenabı Hak'tan temenni ederim.**

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Arkadaşlar! Ordu hakkında, zaferin yüceliği, büyüklüğü hakkında, benim lisanımdan sâdır olacak hiçbir kelime yoktur ki; tam bir mâna ifade edebilsin. Yalnız ordumuzun çarpıştığı ruh gibi, nur gibi uçtuğu bir günde demiştim ki : «Yoktan var olan ordu! Allah ordusu yürü! Yürü! Sen ruhsun, nursun ordu. Cihanı bürü! Bürü!» Allah'a hamdederim eefndiler, bu hakikat bütün parlaklığı ile tecelli etmiştir. Efendiler! O büyük ordunun başında bulunan o büyük insana karşı yalnız teveçih edilecek bir unvan, bir sıfat vardır ki; onu ne cihan, ve ne Meclis ve ne de hiçbir kimse tahattür edemiyor. Arkadaşlar! Düşman karşısında yalnız muzaffer bir kumandan değil, taçlı bir zafer değil, o aynı zamanda en büyük bir unvan olmak üzere şu hakkı kazanmıştır : Türkiye'de halkçılık fâtihi.! Evet bundan bir iki ay evvel Paşa Hazretleriyle cephelere giderken trende bize bir projeden, bir plândan bahsettiler. Arkadaşlar! O, Teşkilâtı Esasiye Kanununun bir müsveddesi idi. Binaenaleyh ben, burada yalnız ve yalnız en ziyade bu unvanı teveçih ile kendilerini âcizane tebeil ederim.

REİS — Efendim daha söz alan arkadaşlar vardır. (Ekseriyet kalmadı sadaları) Efendim beş dakika istirahat edelim. (Pekâlâ sadaları) Beş dakika istirahat...

Hitamı celse; saat : 3,30

(İkinci celse hafidir)

1. — Zaptı sabık hulâsası

2. — Evrakı varide

Divani Riyaset kararı

Karahisarı Sahib Mebusu İsmail Şükrü Efendinin, Yunanlıların götürdüğü ahalinin kurtarılmasına dair takrihi

İcra edilecek intihabat

Dahiliye Vekâleti intihabı

Mazbatalar

Divanı Temyizi Askerî Kanununa zeyl olmak üzere teklif edilen lâyihai kanuniyenin Muvazene-i Maliye Encümenine havalesi hakkında Müdafai Milliye Encümeni mazbatası

Yenihan hâdisesi isyanıyesine iştirak etmiş olan Hacı Hasan'ın affı hakkındaki evrakın, Adliye Vekâletine tevdi hakkında Adliye Encümeni mazbatası

İmalâtı Harbiyede müstahdem amelenin terfihî halleri hakkındaki lâyihai kanuniyeye dair İktisat Encümeni mazbatası

Sinob'da tersane namı mahalledeki mebaninin

Belediyeye terki hakkındaki lâyihai kanuniyeye dair Kavanini Maliye Encümeni mazbatası

Müzakere edilecek mevad

Kahveci Hasan'ın affı hakkındaki teklife dair, Adliye Encümeni mazbatası

Maliye tahsildarı Hüsnü Efendi ile refikinan tahliyei sebillerine dair Adliye Encümeni mazbatası

Memaliki müstahlasaya gönderilecek olan İstiklâl mahkemeleri Kanununun bakıyei müzakere-i ratı

Matbuat bütçesi

Ankara'da bir İstiklâl Mahkemesi teşkili hakkındaki tezkere

Mükellef Etibba ve baytarlar Kanunu

Fenerler İdaresi hakkındaki lâyihai kanuniye

Maslup Kemal Bey ailesine maaş tahsisine dair lâyihai kanuniye

Menhubat Komisyonu teşkili hakkındaki mazbata

